

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra asijských studií

**Kasta – termín na pozadí sociálnej hierarchie
čínskej etnickej menšiny Yi**

Caste – a Term Concerning a Social Hierarchy of the
Chinese Yi Ethnic Minority

Bakalárska diplomová práca

Autor: **Žofia Zigová**
Vedúci diplomovej práce: **Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.**

Olomouc
2016

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

Studijní program: Filologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Čínská filologie (ČINF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
ZIGOVÁ Žofia	Třnavská 14, Modra	F12765

TÉMA ČESKY:

Kasta - termín na pozadí sociální hierarchie čínské etnické menšiny Yi

TÉMA ANGLICKY:

Caste - a Term concerning a Social Hierarchy of the Chinese Yi Ethnic Minority

VEDOUcí PRÁCE:

prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr. - KSA

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Předmět zkoumání této práce je sociální hierarchie čínské etnické menšiny Yi, přesněji podskupiny Nuosu žijící na jihu provincie Sichuan v oblasti Liangshan v předreformním období (před rokem 1956). V odborných textech zabývajících se touto tématou se čtenář může setkat s termínem kasta, který označuje sociální vrstvy v dané oblasti. Termín kasta je sporným označením pro hierarchické uspořádání této menšiny v očích mnohých odborníků. V méj bakalářské práci na základě porovnání sociální stratifikace v Autonomní oblasti etnické menšiny Yi Liangshan a zadaného a zadaného kastového systému v Indii se chci pokusit přist k přijetí nebo vyvrácení hypotézy o termínu kasta jako chybném pojmenování sociální vrstvy etnické menšiny Yi.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- 1.HARRELL, Stevan. Ways of Being Ethnic in Southwest China. Seattle: University of Washington Press, 2001, 370 p. Studies on ethnic groups in China.
- 2.REN, Hai. The Middle Class in Neoliberal China: Governing Risk, Life-Building, and Themed Spaces. New York, NY: Routledge, 2013, 192 p.
- 3.MUKHERJEE, Prabhati. Beyond the four varnas: The untouchables in India. Shimla: Indian Institute of Advanced Study, 1988, 120 p.
- 4.JAISWAL, Suvira. Caste: Origin, Function and Dimensions of Change. Repr. New Delhi: Manohar, 2000, 278 p.
- 5.SRINIVAS, M (ed.). Caste: Its Twentieth Century Avatar. New Delhi: Penguin Books, 1996, 306 p.
- 6.ZHANG, Xiaoying (ed.). Liangshan yizu nuli shehui . Beijing: Renmin chubanshe, 1982, 274 p.
- 7.ŠINDELÁŘ, Pavel. Etnografie Číny. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 246 s.

Podpis studenta:

Datum: 27.4.2016

Podpis vedoucího práce:

Datum: 27.4.2016

Prehlásenie:

Čestne prehlasujem, že som bakalársku diplomovú prácu na tému: Kasta – termín na pozadí sociálnej hierarchie čínskej etnickej menšiny Yi, vypracovala samostatne pod odborným dohľadom vedúceho diplomovej práce a uviedla som všetky použité podklady a literatúru.

V .....dňa .....

Podpis .....

Anotácia:**Meno a priezvisko autora:** Žofia Zigová**Názov katedry:** Katedra asijských štúdií**Názov fakulty:** Filozofická fakulta**Názov diplomovej práce:** Kasta – termín na pozadí sociálnej hierarchie čínskej etnickej menšiny Yi**Vedúci diplomovej práce:** Prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.**Počet znakov:** 110 701 (vrátane medzier)**Počet strán:** 59**Počet zdrojov a literatúry:** 45**Kľúčové slová:** Yi, kasta, sociálna stratifikácia, India

Predmetom skúmania tejto práce je sociálna hierarchia čínskej etnickej menšiny Yi, presnejšie podskupiny Nuosu žijúcej na juhu provincie Sichuan v oblasti Liangshan v predreformnom období (pred rokom 1956). V odborných textoch zaoberajúcich sa touto témou sa čitateľ môže stretnúť s termínom kasta, ktorý označuje sociálne vrstvy v danom regióne. Termín kasta je sporným označením pre hierarchické usporiadanie tejto menšiny v očiach mnohých odborníkov. Hlavným cieľom tejto bakalárskej práce je na základe porovnávania sociálnej stratifikácie v Autonómnom regióne etnickej menšiny Yi Liangshan a prebádaného a zadaného a zadefinovaného kastového systému v Indii hodnotiť hypotézu o termíne kasta ako chybnom pomenovaní sociálnej vrstvy etnickej menšiny Yi.

Pod'akovanie:

Ďakujem môjmu školiteľovi profesorovi Dušanovi Lužnému za jeho odborné vedenie a pomoc s metodickými a formálnymi náležitosťami. Ďalej sa chcem poďakovať profesorovi Stevanovi Harrellovi, ktorý sa celoživotne zaoberá etnikom Yi a ich kultúrou, ochotne mi objasnil každú nejasnosť týkajúcu sa predmetu mojej práce. Rada by som sa poďakovala aj Mgr. Janovi Karlachovi za poskytnutie literatúry, uvedenie do témy a predstavenie regiónu Liangshan, územie obývané príslušníkmi etnika Yi.

Obsah

EDIČNÁ POZNÁMKA:	7
ÚVOD	8
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	8
HYPOTÉZA A CIEĽ PRÁCE	9
1. KLASIFIKÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN	11
2. MINZU YI.....	13
2.1 POLOHA SAMOSPRÁVNEHO REGIÓNU ETNIKA ETNIKA YI LIANGSHAN	13
2.2 ETNIKUM NUOSU	13
3. HISTÓRIA YI.....	16
3.1 PÔVOD ETNIKA YI.....	16
3.2 DEMOKRATICKÁ REFORMA	18
4. SPOLOČENSKÉ VRSTVY	20
4.1 ČIERNI YIOVIA	20
4.2 BIELI YIOVIA	22
4.3 OTROCI	24
5. RODY A MANŽELSTVÁ	28
5.1 RODY	28
5.2 MANŽELSTVÁ.....	29
6. NÁBOŽENSTVO.....	34
6.1 BIMO	34
6.2 SUNI.....	35
7. TERMÍN KASTA	37
7.1 KASTA V INDICKOM PROSTREDÍ	37
7.2 KASTA V YISKOM PROSTREDÍ	41
7.3 POROVNANIE INDICKEJ A LIANGSHANSKEJ SOCIÁLNEJ HIERARCHIE	43
8. ZÁVER	51
8.1 ZHODNOTENIE POUŽITEJ LITERATÚRY	51
8.2 HODNOTENIE HYPOTÉZY A CIEĽOV PRÁCE	52
RESUME:	55
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV A LITERATÚRY	56
INTERNETOVÉ ZDROJE:.....	58

Edičná poznámka:

V texte sú použité čínske zjednodušené znaky, ich prepis je realizovaný prostredníctvom medzinárodne uznanej transkripcie pinyin. Toponymá sú taktiež prepísané v pinyin. Slová a termíny v yiskom jazyku sú písané kurzívou. Indické termíny a mená v texte sú prevádzané do poslovenčenej podoby na základe publikácií Dušana Zbavitela. Priame citácie v cudzom jazyku prekladám do slovenčiny, aby nebola narušená celistvosť textu. Pôvodné znenie citovaného textu uvádzam v poznámke pod čiarou. V práci používam citačný štýl Chicago, konkrétne jeho pätnáste vydanie.

Úvod

Práca sa zaoberá oficiálne uznanou etnickou menšinou (minzu) Yi, konkrétne podkategóriou, etnikom Nuosu. Nuosu obývajú oblasť Liangshanu, v preklade oblasť Chladných hôr. Autonómny región etnickej menšiny Yi Liangshan sa nachádza na juhu provincie Sichuan, na hraniciach s provinciou Yunnan. Je to územie ohraničené vysokými, ťažko zdolateľnými horami, ktoré sú jednou z príčin izolácie týchto ľudí. Nehostinný terén spôsobuje separáciu obyvateľov tohto regiónu a s tým spojený pomalý vývoj, je však aj príčinou, že do dnešných dní sa zachovali špecifiká kultúry etnika Nuosu.

S Nuosu som sa oboznámila počas študijného pobytu na Sichuanskej univerzite v Chengdu. Navštevovala som kurz venovaný umeniu etnických menšín danej provincie. Počas školských prázdnin som sa rozhodla do Liangshanu cestovať. Základné informácie o etniku mi poskytlo Múzeum Yiskej kultúry v správnom meste regiónu Xichang. Ďalšie poznatky som čerpala z osobného stretnutia s Mgr. Janom Karlachom, sinológom z Karlovej univerzity v Prahe, ktorý sa aktívne venuje výskumu Nuosu priamo v teréne.

Téma ma zaujala v súvislosti s otázkou sociálneho usporiadania etnika. Nuoské spoločenstvo je špecifické najmä tým, že až do roku 1956 v regióne bolo legitimizované vlastníť otrokov. Izolácia a nedostupnosť územia a výbojný charakter Nuosov zapríčinil nezáujem vládnej moci v Číne o nich po stáročia. Až do nástupu vlády Komunistickej strany v Číne a vzniku Čínskej ľudovej republiky sa nepodarilo nijako významne zasiahnuť do chodu spoločnosti na území Liangshanu.

Okrem vlastníctva otrokov nuoská spoločnosť mala netypickú formu sociálnej stratifikácie, ktorá ma dodnes vplyv na chod spoločenstva. Schválne používam prívlastok – netypický, pretože autori zaoberajúci sa touto témou doteraz neunifikovali názor na spoločenské usporiadanie liangshanskej komunity.

Použitá literatúra

V práci používam literatúru v čínštine, ďalej preklady čínskych autorov do angličtiny publikované v odbornom periodiku *Chinese Sociology and Anthropology*. Zo západných autorov čerpám najmä s práce Stevana Harrella, amerického antropológa a sociológa, ktorý sa celoživotne venuje výskumu etnika Nuosu. Okrem jeho publikácií používam v texte aj fragmenty našej osobnej korešpondencie, v ktorej sme diskutovali

o forme sociálnej stratifikácie u Nuosu v Liangshane. Ďalší západní autori, o ktorých som sa opierala v práci, sú Martin Schoenhals, Ann Maxwell Hill a česká autorka Nina Kopp.

Existujú tri hlavné názorové prúdy autorov na otázku formy sociálnej stratifikácie. Čínska obec autorov má snahu aplikovať marxisticko-leninské teórie, a teda označovať spoločnosť etnika Nuosu ako otrockú spoločnosť. V práci uvádzam, že dôvodom je projekt *Klasifikácie národnostných menšín* v 50. rokoch 20. storočia. Druhá časť autorov, západní, označujú Nuosu za kastovú spoločnosť, tvrdenie podkladajú dôkazmi, že spoločenský systém spĺňa základné rysy kastového usporiadania. Tu ale namieta Ann Maxwell Hill, ktorá v jednej zo svojich odborných prác na základe terénneho výskumu hodnotí spoločenské usporiadanie Nuosov ako spoločnosť s otrokmi a odmieta pojem kastový systém práve z dôvodu, že je ďaleko od toho indického, najznámejšieho a najskúmanejšieho. Treba mať však na pamäti, že Hill tvrdenie podkladá štúdiom len určitej časti regiónu. Zaoberá sa Malým Liangshanom, kde je ráz nuoskej spoločnosti mierne odlišný, pretože je to okrajové územie Liangshanu, ku ktorému sa jednoduchšie dostal vonkajší vplyv (Maxwell Hill 2001, 1048).

Na definíciu indickej kasty a indických reálií vychádzam najmä z prác Susan Bayly a M.N. Srinivasa, veľkého teoretika indických kást, ktorý však tiež využíva marxistické myšlienky. Spomenutí autori píšu v anglickom jazyku. Prácu obohacujem i o dielo českého autora Dušana Zbavitela, ktorý sa zaoberá Indiou a Hinduizmom. Zbavitelove práce sú mi veľmi nápomocné, čerpám z nich okrem iného i správne prevedenie hinduistickej terminológie týkajúcej sa kastového systému.

Hypotéza a cieľ práce

Za hypotézu a cieľ mojej práce si staviam tvrdenie Ann Maxwell Hill. Porovnávaním základných aspektov nuoskej a indickej spoločenskej stratifikácie chcem zhodnotiť, či je možné prijať tézu o termíne kasta, používanom v súvislosti s nuoskou spoločnosťou, ako spornom termíne.

V prvej časti práce sa text sústreďí výhradne na nuoskú spoločnosť, jej charakter a hanské vplyvy na túto komunitu, s cieľom oboznámiť čitateľa s témou. Je nevyhnutné sa venovať tejto téme do detailu, pretože etnikum Nuosu nie je obzvlášť verejnosti známe. V prvej časti vychádzam z čínskych materiálov, ktoré som zozbierala počas štúdia v provinciách Sichuan. Tieto interpretácie reflektujem so západným pohľadom, vychádzajúc

zo štúdií západných autorov, ktorí sa dlhodobo venujú etniku Nuosu, Stevan Harrell, Martin Schoenhals či Ann Maxwell Hill.

V druhej časti práce si ako východisko pre nasledujúcu diskusiu volím definovanie indickej kasty. Zdefinovanie tohto termínu potrebujem pre porovnanie, ktoré realizujem ďalej. Indickému kastovému systému sa teda venujem len v nevyhnutnej miere, hlavne z dôvodu nepresiahnutia požadovaného rozsahu práce.

Nasleduje krátke predstavenie problematiky pojmu kasty v súvislosti s nuoskou spoločnosťou z jazykového hľadiska. Stručne povedané, snažím sa poukázať na využitie či nevyužitie termínu kasta u rôznych autorov, píšucich v rôznych jazykoch, ako nástroja na definovanie sociálnej stratifikácie Nuosu.

Posledná časť je už venovaná samotnému porovnávaniu indického a nuoského spoločenského usporiadania. Porovnávam systémy na základe jednoduchej tabuľky na začiatku tejto kapitoly, ktorú som zostavila podľa definície indickej kasty uvedenej v texte a na základe opisu spoločnosti etnika Nuosu v Liangshane.

1. Klasifikácia národnostných menšín

Čínska ľudová republika je vlastnými štruktúrami označovaná za zjednotený multietnický štát, v čínštine 统一多民族国家 *tongyi duominzu guojia*, doslovne preložené zjednotený mnohonárodnostný štát. Krajina má mnoho autonómnych regiónov, prefektúr a krajov určených pre príslušníkov etnických menšín. Existujú rôzne výnimky v zákonoch pre minority týkajúce sa náboženského presvedčenia, užívania jazyka, konzervácie minoritných kultúr a ich tradícií a v neposlednom rade aj výnimky v politike plánovaného rodičovstva. Zároveň sa však propaganda ČĽR snaží krajinu prezentovať ako národný štát s bájami o spoločnom pôvode, so spoločnou históriou, teritóriom a inými črtami, ktorými sa jasne odlišujú od cudzích krajín a ich obyvateľov (Harrell 2001, 25). Potvrďuje to aj vyhlásenie uvedené v oficiálnych dokumentoch ČĽR ako napríklad: „Čína je zjednotenou multietnickou krajinou už od staroveku. V roku 221 p.n.l. bol v Číne založený prvý jednotný multietnický centralizovaný štát dynastie Qin“¹ (Hong 2000, 424). „Čínska ľudová republika je jednotný multietnický štát založený príslušníkmi všetkých jeho etnických skupín“² (Hong 2000, 450).

Po vzniku Čínskej ľudovej republiky v roku 1949 sa začína proces klasifikácie etnických menšín do *minzu* 民族识别 *minzu shibie*, ktoré jasne určujú príslušníkov jednotlivých *minzu* (Harrell 2001, 26). Termín *民族 minzu* je ťažko preložiteľný, pretože nekorešponduje s pojmom etnikum ani národ. V kapitole o etnických skupinách v Číne Horálek uvádza Harrellovo vysvetlenie tohto pojmu, *minzu* je označením skupiny ľudí, ktorú *Komisia pre národnostné menšiny* zaradí ako *minzu* (Horálek 2013, 153). Prvýkrát sa tento termín objavuje v čínštine v textoch revolucionára Liang Qichaa v roku 1902, keď písal o Číne ako *minzu*. Tento termín vychádza z japončiny, na jeho zápis sa používajú rovnaké znaky, v japonskom jazyku však spĺňal funkciu vyjadrenia pojmu etnikum. Liang Qichao sa *minzu* snaží definovať ako skupinu ľudí so spoločným jazykom, pokrvnou líniou, územím, náboženstvom, zvykmi atď. (Harrell 2001, 29). Táto definícia sa však nedá aplikovať na čínsku realitu.

Po vzniku ČĽR na začiatku projektu klasifikácie etnických menšín sa termín *minzu* posúva do konkrétnejšieho použitia v čínskom priestore. *Komisia pre národnostné*

---

¹ “中国自古以来就是一个统一的多民族国家。公元前 221 年，中国建立了第一个统一的多民族的中央集权国家 - 秦朝。”

² “The People's Republic of China is a united multi-ethnic state founded jointly by the people of all its ethnic groups.”

menšiny, tvorená sčasti čínskymi sociológmi, antropológmi, etnológmi a aj straníckymi funkcionármi na vládnej alebo regionálnej úrovni, čelila problému definovať formu klasifikácie, akou budú jednotlivé etniká zaradené do množín – minzu (Horálek 2013, 153, Harrell 2001, 30). Tu sa na určitej úrovni spája termín minzu so Stalinovým sovietskym pojmom „natsionalnost“. Komisia teda využíva teóriu Stalinových štyroch kritérií národnosti, ktorá hovorí, že národnosť identifikuje: spoločné územie, spoločný jazyk, spoločné hospodárstvo a jednotný druh myslenia vyjadrený v kultúre (Harrell 2001, 39).

Počas 50. rokov si podalo žiadosť na vyhlásenie samostatného minzu približne 400 etník. Po spracovaní dát a vyhodnotení, teda vo výsledku projektu, oficiálne pod ČĽR spadalo 55 minzu, tento celok tvorili: majorita (Hanovia, Hanzu) a 54 národnostných menšín (shaoshu minzu). V roku 1979 bola do zoznamu shaoshu minzu pridaná ešte jedna, a to Jinuo (Harrell 2001, 40). Teda v súčasnosti ČĽR oficiálne tvorí jedna majorita Han a 55 etnických menšín (Šindelár 2014, 7). Menšiny podľa zákona majú právo: na určitý stupeň autonómie, sú im udelené určité právomoci spravovania územia, ktoré obývajú – užívať svoj vlastný jazyk, udržiavať tradície, atď. (Mackerras 1995, 10–11).

V prípade identifikovania čínskych minzu nie sú kritériá brané do úvahy vo veľkej miere, a to najmä na juhozápade čínskeho územia. Toto územie tvorí množstvo málopočetných etník, ich diverzita je až na takej úrovni, že jazyk či náboženstvo a s ním spojená kultúra sa i v tak malom priestore mohli oveľa podstatnejšie odlišovať. Z toho vyplýva, že aplikácia Stalinových kritérií tu bola v zásade nemožná a minzu vzniká umelo (Harrell 2001, 40).

Príkladom je i etnická menšina Yi, o ktorej bude moja práca pojednávať. Vedci, zaoberajúci sa týmto spoločenstvom, po terénnych výskumoch a pozorovaniach konštatujú, že táto minzu je umelo vytvorená, zložená z viacerých etník, žijúcich blízko seba. Harrell vo svojej štúdií uvádza, že okrem toho, že ľudia oficiálne označení ako príslušníci minzu Yi, sami seba neklasifikujú ako Yi, ale dokonca vyjadrujú nesúhlas, aby boli spájaní do jedného celku s inými etnikami, spadajúcimi do skupiny Yi (Harrell 1995, 63). Termín Yi je teda určitou množinou etník, ktoré boli zaradené *Komisiou pre národnostné menšiny* do jedného celku počas procesu minzu shibie v 50. rokoch. Do tejto množiny spadajú napríklad etniká ako Nuosu, Lipuo, Nasu, Liluo, atď (Kopp 2011, 16).

2. Minzu Yi

Oficiálny spravodajský a náučný web ČLR uvádza, že minzu Yi má 7 762 286 príslušníkov. Veľká väčšina tohto obyvateľstva obýva časti provincie Sichuan a Yunnan, menšie komunity Yiov sa dajú nájsť aj v Guizhou a Autonómnej oblasti etnika Zhuang Guanxi (Msdchina.org). Tak ako som už spomínala vyššie, Yiovia sú umelo utvorené minzu na základe procesu *Klasifikácie národnostných menšín*, ktorá prebiehala v 50. rokoch 20. storočia. V mojej práci sa budem venovať konkrétne etniku Nuosu, ktoré bolo zaradené do kategórie (minzu) Yi. Nuosu má v súčasnosti asi dvojmiliónovú populáciu (Kopp 2011, 20).

2.1 Poloha Samosprávneho regiónu etnika etnika Yi Liangshan

Etnikum Nuosu obýva oblasť Liangshanu, ktorá sa nachádza v južnej časti provincie Sichuan, na juh od rieky Dadu a pozdĺž rieky Anning (China.org.cn). Hlavné mesto yiskej samosprávnej oblasti Liangshan je mesto 西昌 Xichang. Čínsky názov 凉山 Liangshan sa do slovenčiny prekladá ako Chladné hory. V yištine oblasť, kde žijú Nuosu, má názov *Nosu muddi*, čo v preklade znamená jednoducho Krajina Nuosov (Kopp 2011, 20).

Liangshan sa delí na Veľký a Malý Liangshan. Územie Veľkého Liangshanu sa nachádza na východ od rieky Anning a smerom na juh od hrádze Huangmao. Malým Liangshanom prechádza rieka Jinsha (China.org.cn). Celková rozloha územia Chladných hôr je 60 000 km². Vyznačuje sa hornatými oblasťami, vysokými nadmorskými výškami a neúrodnou pôdou, s čím sú spojené aj ťažké životné podmienky na tomto území. V súčasnosti sa etnikum Nuosu o oblasť delí s Tibetanmi, Hanmi, Miao či Naxi. Najpočetnejšou skupinou sú Nuosu, hneď po nich nasledujú Hanovia (Kopp 2011, 21).

2.2 Etnikum Nuosu

Etnikum Nuosu je na rozdiel od iných veľmi špecifická podkategória minzu Yi, etnická skupina tvorí ucelenú kultúru s mnohými osobitosťami, nepopierateľne k jej ucelenosti prispela dlhá história striktného spoločenského usporiadania. Harrell vo svojej knihe *Ways of being ethnic in Southwest China* toto tvrdenie podporuje slovami: „Nuosu sú najväčšia, kultúrne najvýraznejšia a etnicky najviac odlišujúca sa etnická skupina

v Liangshane, ich etnická identita je preto v danom regióne najjednoduchšie opisateľná,³ (Harrell 2001, 81). V súčasnosti sa kultúra Nuosu modernizuje hlavne v mestách preberajú štýl života od majority Han, ale to nič nemení na fakte, že do dnešnej doby si Nuosu silne udržujú vlastnú etnickú identitu (Harrell 2001, 81). Harrell podáva vysvetlenie, pre túto kultúru je etnicita základom. Okrem toho, že príslušník skupiny Nuosu prichádza na svet do určitého rodu, jeho identita sa upevňuje aj manželským zväzkom v rámci sociálnych vrstiev spoločenstva (Harrell 2001, 81). Príslušník iného etnika do tohto systému nemohol byť zaradený. Do dnešných dôb je živé akési začleňovanie jednotlivých nuoských klanov do rôznych spoločenských vrstiev hierarchie (Kopp 2011, 21). Hierarchické usporiadanie spoločnosti je však udržiavané už len skryto, oficiálne bolo vlastníctvo otrokov a privilegované postavenie elity v Liangshane zakázané na začiatku roka 1956 prostredníctvom uplatnenia Demokratickej reformy (China.org.cn).

V mojej bakalárskej práci bude predmetom štúdie stav nuoskej spoločnosti pred rokom 1956. Do prelomu roku 1956 podľa čínskych zdrojov bolo etnikum Nuosu otrokárskou spoločnosťou. Väčšina západných autorov nuoské spoločenstvo označuje ako kastovú spoločnosť⁴, napríklad Harrell, Schoenhalls, Kopp s tvrdením, že Nuosu sú otrokárska spoločnosť, nesúhlasia. Sociálnu hierarchiu tvorí päť základných vrstiev: *nzyimo*, *nuoho*, *qunuo*, *mgajie* a *gaxy* (Kopp 2011, 21). Delenie v tejto forme tvorí väčšinový názor autorov. Niektorí tvrdia, že vrstvy sú štyri, a to *nuo*, *qunuo*, *mgajie*, *gaxy* (Maxwell Hill a Diehl 2001, 54). Dôvodom je, že chápanie dvoch najvyšších vrstiev, nuoskej elity, je rozdielne. Poniectorí s ňou pracujú ako s jednou sociálnou vrstvou *nuo* a rozdiely chápu len ako dôsledok ekonomicky nerovných skupín. Iní považujú *nzyimo* a *nuoho* za dve odlišné vrstvy hierarchie (Pan 2003, 63).

Vzťah medzi Nuosu v postavení *nzyimo* a *nuoho* a príslušníkmi *mgajie* a *gaxy* sa rovnal vzťahu majiteľa a otroka. *Qunuo* bieli Yiovia boli v postavení „chránených ľudí“, boli závislí od nobility *nzyimo* a *nuoho*. Takéto jednoduché zhrnutie ukazuje, že vzťahy medzi jednotlivými spoločenskými postaveniami odzrkadľujú vzťahy spoločenskej výroby na stupni otrokárskeho systému (S. Li 2003, 43). Poväčšine západné hlasy však argumentujú, že síce táto spoločnosť otrokov mala, ale otroci neboli tak ako napríklad v Severnej Amerike využívaní na veľkú výrobu. Ich náplňou bola práca na produkcii

---

³ “Nuosu are the largest, most culturally distinct, and most ethnically separate ethnic group in Liangshan and their ethnic identity is thus the simplest to describe of all ethnic groups in the area.”

⁴ Castelike system.

zabezpečujúcej chod domácnosti svojho majiteľa (Schoenhals 2003, 17). Odmietajú teda označenie otrokársky systém.

Týmto vyjadrením sa dostávam ďalej v tvrdení, že Nuosu netvorili typickú otrokársku spoločnosť, pretože v tejto spoločnosti sa spoločenské postavenie meria v „tvrdosti kostí“. „Najtvrdšie“ kosti majú *nzyimo*, potom *nuoho*, mäkšie kosti majú *qunuo*. Neslobodné vrstvy *mgajie* a *gaxy* Nuosu považujú za „ľudí bez kostí“ (Lu 2001, 68). Medzi jednotlivými vrstvami vládla prísna endogamia (Lu 2001, 68). Práve zákaz uzatvárania zväzkov medzi jednotlivými vrstvami a izolácia nuoskej spoločnosti v dôsledku geografickej polohy Liangshanu sú dôvodom pretrvávania otroctva až do polovice 20. storočia.

3. História Yi

V tejto kapitole v prvom rade chcem rozobrať dokumenty, v ktorých sa nachádza zmienka o etnikách spadajúcich do oficiálne uznanej etnickej menšiny Yi po vzniku ČĽR. Podľa Harrella, ktorý venuje tejto problematike celú štúdiu, sa predpokladá, že predkovia dnešných Yio v sú spomenutí už v čínskej kanonickej knihe Shu Jing (Kniha listín) (Harrell 1995, 65). S určitosťou sa však dajú nájsť v Shi Ji (Zápisky historika) od slávneho Sima Qiana (145 alebo 135–83 pred n. l.). Čínske spisy zo staroveku a stredoveku zmieňujú rôzne skupiny barbarov, nijaký z nich však nedefinuje presnejšie Yio v či ich históriu (Harrell 1995, 66).

Prvé pokusy definovať toto etnikum sú z pera cudzokrajných učencov a cestovateľov. Harrell uvádza, že je vysoko pravdepodobné, že už Marco Polo spomína vo svojom cestopise Yio v alebo etnické skupiny im podobné. V roku 1877 anglický diplomat a cestovateľ Edward Colbourne prechádzal Liangshan a o niečo neskôr, na začiatku 20. storočia, francúzsky fyzik A. F. Legendre cestoval na hraniciach provincií Sichuan a Yunnan (Harrell 1995, 66). V ich pamätiach sa spomínajú už príslušníci minoritných etník tohto územia o čosi ucelenejšie. Detailnú štúdiu o yiských tradíciách, kultúre, jazyku a náboženských zvyklostiach ponúka práca zostavená francúzskymi misionármi, ktorí šíрили kresťanstvo v provinciách Yunnan a Sichuan medzi hanským aj minoritným obyvateľstvom. Najväčšie zásluhy sa pripisujú Francúzovi Alfredovi Lietardovi, ktorý v roku 1913 publikoval detailnú a vedecky podloženú prácu zo svojho výskumu, ktorý sa sústredil na etnikum označované ako Lolopo, čo je yiská vetva obývajúca územie medzi riekami Dali a Jinsha (Harrell 1995, 68). Toto územie dnes spadá do autonómneho regiónu Liangshan, ktorý je predmetom mojej práce.

3.1 Pôvod etnika Yi

Dokumenty, rozoberajúce históriu minzu Yi, sa zhodujú, že etniká spadajúce do skupiny Yi prišli na územie pomedzia provincie Yunnan a Sichuan z juhovýchodného Tibetu. Staré legendy hovoria, že tieto etniká žili na území „od Barmy po Tibet“. Aj yiský jazyk a jeho dialekty túto tézu potvrdzujú, patria do skupiny tibeto-barmských jazykov (Kopp 2011, 17). V problematike rasového pôvodu Yio v je záver doteraz nejednoznačný. Vo všeobecnosti sa verí, že pôvod týchto ľudí sa dá nájsť u etnika Qiang (China.org.cn). V starších dokumentoch písaných v čínštine a aj v antropologických štúdiách západných

autorov prvej polovice 20. storočia sú ľudia tohto etnika označovaní ako Lolo (Harrell 2013, 169). Egon Freiherr von Eickstedt (1892–1965), nemecký antropológ, pracoval na tejto téme aj v teréne Liangshanu a územiach susediacich etník. Tvrdí, že Lolo a Miao-Yao národy sa delia o spoločného predka, ktorý osídľoval juhovýchodný Tibet. Posun smerom na juh bol spôsobený veľkým suchom, obdobie nešpecifikoval bližšie ako na prvé tisícročie pred naším letopočtom. Lolo sa vo väčšine usadili v Liangshane, kde sa začína rozpínanie ich síl (Harrell 2013, 170).

Táto teória nadväzuje na ďalšiu, tvrdiacu, že dve sociálne vrstvy Nuosu, čierni a bieli Yiovia, nemajú spoločný pôvod. Čierni Yiovia žijúci v Liangshane sú potomkovia spomínaných Lolov, udržala sa čistota tejto rasy a jej charakter (Harrell 1995, 77). Čierni Yiovia sú výbojný, drsný a izolovaný etnikum, čo je i jeden z dôvodov, prečo si udržali pôvodné vlastnosti. Bieli Yiovia vo všeobecnosti sú výsledok zmiešania rôznych etník, napríklad i miešania s Hanmi, v dôsledku unášania a podrobovania si hanského obyvateľstva susediaceho s územím Liangshanu (Harrell 1995, 77). O túto skutočnosť sa opiera Schoenhals, keď vysvetľuje racionalizáciu striktnej endogamie medzi vrstvami čiernych a bielych Yiov (Schoenhals 2003, 216). Ďalej existuje veľmi silné tvrdenie, že ide o ľudí s mongoloidnými črtami. Na to však upozorňuje Harrell vo svojej štúdii o histórii Yiov. Bieli Yiovia sú síce pastiermi, chovajú dobytok, ale nevyužívajú ho na spracovanie mlieka, tak ako Mongoli. Už tento fakt Harrell považuje za dôvod, prečo spájanie bielych Yiov s mongoloidnými etnikami je otázne (Harrell 1995, 75). Tieto myšlienky prezentujú západné kruhy antropológov, skúmajú históriu a pôvod Yiov a im príbuzných etník so zameraním na rasu. Podľa Harrella chýba štúdia zaoberajúca sa problematikou z hľadiska kultúrneho, ako je jazyk.

Ďalšie dva veľké prúdy interpretácie histórie alebo skôr formovania histórie Yiov tvoria čínski autori. Presnejšie skupina čínskych autorov prvej polovice 20. storočia a po založení ČĽR (Harrell 1995, 76). Hanovia tvoria majoritu a aj najrozvinutejšiu kultúru. Prvá skupina autorov sa snaží dejiny ostatných menšinových národov interpretovať v súlade s ideou určitej nadradenosti hanskej väčšiny (Harrell 1995, 76). Druhá neskoršia generácia má záujem legitimizovať rozhodnutia v projekte klasifikácií národov, ktoré určili osud príslušníkom etnických minorít (Harrell 1995, 76). Harrell označuje túto čínsku vetvu po založení ČĽR za veľký pokrok, za plodné obdobie v tomto smere (Harrell 1995, 78). Počas procesu klasifikácie národov mali politické štruktúry veľký záujem podporiť ideu Číny ako jednotného multietnického štátu, a preto bola i podpora výskumu

v danej oblasti. Etnológovia stavali svoje interpretácie dejín Yio v na stalinských kritériách a marxistickej teórii o štádiách spoločnosti (Harrell 2001, 26).

Ma Changshou je jeden z takýchto autorov. Svoju štúdiu o Yioch a ich histórii čerpá z dvoch druhov prameňov, z yiských rozpráv o vzniku sveta a z recitácií rodokmeňov určených na sviatky alebo verejne stretnutia (Harrell 1995, 86). Dôležitou informáciou je, že jeho interpretácia prameňov vymedzuje príchod yiského etnika do Liangshanu. Podľa Ma Changshou je to obdobie konca dynastie Han (206 p. n. l.–220 n.l.) a prvých dekád dynastie Tang (618–907). Poznomenáva aj to, že tí, čo prišli, si podmanili lokálnych ľudí (C. Ma 1987, 52). Sú to ľudia Puren, Tulao, dnes tieto etniká pravdepodobne spadajú do kategórie Naxi alebo už zanikli (Harrell 1995, 78). Za povšimnutie stojí jeho tvrdenie, ktoré sa už objavuje aj skôr a poukazujem naň vyššie, že prostí ľudia Nuosu v Liangshane pred Demokratickou reformou nazývaní po čínsky bieli Yiovia, majú predkov práve zmieňovaných podmanených Puren, Tulao atď (C. Ma 1987, 20).

Ma Changshou sa následne venuje odklonu vývoja yiských komunit v Yunnane a Liangshane. Yiské územia v Yunnane sa tešili v dôsledku kvalitnej pôdy obchodným stykom s Hanmi, títo zase mali vplyv na Yio. Spoločnosť sa v dôsledku obchodu a častým stretom s hanskou kultúrou menila na obraz hanskej spoločnosti (C. Ma 1987, 69–70). Zatiaľ čo v Liangshane boli možnosti na produkciu a terén nepriaznivé, záujem hlavne dynastií Ming (1368 – 1644) a Qing (1644 – 1918) nebol veľký. Izolácia Liangshanu zakoreňovala špecifickú stratifikáciu a prítomnosť otrokov v spoločnosti hlboko.

3.2 Demokratická reforma

Nuosu je spoločnosť, ktorá sa odlišuje od ostatných dlhotrvajúcou periódou, v ktorej bolo legitímne vlastniť otrokov. Túto periódu je možné približne ohraničiť. Ma usudzuje podľa zhodnotenia archeologických vykopávok bronzových figúr, že v Liangshane má rozvoj otroctva svoj priestor na počiatkoch dynastie Tang, keď Číňania v týchto oblastiach obývaných zväčša „barbarmi“ strácajú vplyv. Do tohto obdobia (8. storočie) spadá i založenie kráľovstva Nanzhao, ktoré sa rozprestieralo na území južnej Číny (C. Ma 1987, 54). Západný autor Schoenhals sa domnieva, že otroctvo u Nuosov má ešte hlbšie korene, ktoré siahajú až do posledných rokov dynastie Han, teda okolo

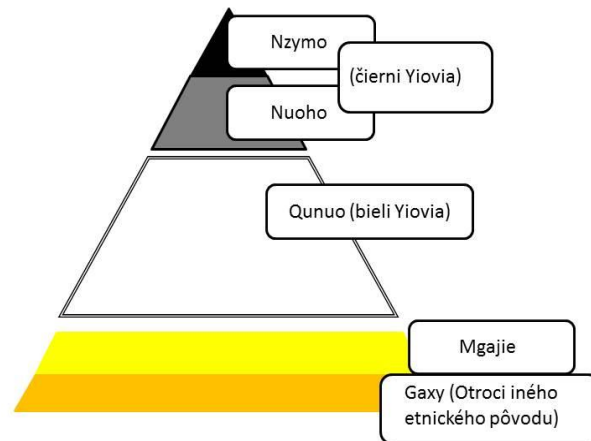
roku 220 p. n. l. (Schoenhals 2003, 16). Dozaista sa dá tvrdiť, že táto tradícia má u Nuosu takmer dvetisícročné trvanie.

Kľúčová udalosť, ktorá narušila túto tradíciu, prišla až v období prvých rokov Čínskej ľudovej republiky. Komunistická strana Číny mala záujem o všeobecné podmanenie územia Číny. Z toho dôvodu sa jej záujem obrátil aj na tak izolovaný región, ako bol Liangshan. Zlomové obdobie prišlo v roku 1956, kedy boli snahy komunistických úradníkov dovŕšené prijatím Demokratickej reformy. Reforma podpísaná 9. februára 1956 v úvode uvádza, že je to akt, ktorý ustanovuje postup prispôbený konkrétne na podmienky regiónu Liangshanu, ako začať budovať socialistickú spoločnosť. Akt zahŕňa zrušenie vlastníctva otrokov, všetkých privilégií majiteľov otrokov i opatrenia k novému pozemkovému prerozdeleniu (Luo 2008, 21–25).

4. Spoločenské vrstvy

V úvode tejto kapitoly ponúkam nadhľad na yisku spoločnosť v podobe trojuholníkového diagramu, ktorý zobrazuje základné kontúry sociálnych vrstiev. V textoch ich následne jednotlivo popisujem.

Základné spoločenské vrstvy:

4.1 Čierni Yiovia

Hierarchiu v oblasti etnika Nuosu, v Liangshane, určovala „tvrdosť kostí“. „Najtvrdšími kosťami“ disponovala najvyššie postavená vrstva populácie v jazyku Nuosov nazývaná *nzymo* (Lu 2001, 69). *Nzy* zo slova *nzymo* znamená „moc, autoritu“, druhá časť slova *mo* je označením vyjadrenia rešpektu, znamená „veľký, úžasný“, spojenie *nzymo* teda značí „ľudí, ktorí oplývajú mocou“ (Pan 2003, 64). Winnington opisuje čiernych Yiovia ako výbojných statných jedincov so silným presvedčením o svojej nadradenosti v spoločnosti. Dodáva, že ich prehlasovanie o „tvrdých kostiach“ je podobný spôsob prejavu nadradenosti s európskym pojmom aristokratická „modrá krv“ (Winnington 1962, 33–34). V čínštine je používané obvykle označenie 土司 *tusi* alebo 土官 *tuguan*. Je to však zavádzajúca terminológia, pretože *nzymo* a *tusi* sú v podstate dva odlišné pojmy.

Nzymo je dedičný status, v liangshanskej spoločnosti sa takto označoval najvyšší stupeň, „náčelníctvo“ (Pan 2003, 64). *Tusi* bol status miestneho predstaviteľa

menovaného pre minoritné oblasti feudálnou dynastiou od čias vlády mongolskej dynastie Yuan. Dynastie Ming a Qing pokračovali v tejto tradícií udeľovania léna miestnej nobile (Wu 2001, 35). Titul *tusi* bol v podstate miestny správca, ktorému feudálna dynastia udelila léno a cisárske pečate, do veľkej miery mal len obmedzené právomoci. Na základe titulu *tusi*, je zjavné, že bola akási snaha nuoskú spoločnosť známu svojou izolovanosťou a nedostupnosťou ovládať centrálnou vládou (Kopp 2011, 22).

Nie je teda pravidlom, že každý *nzymo* bol aj *tusi*. Pan vo svojej štúdii tvrdí: „Takže vo všeobecnosti *nzymo* neboli nevyhnutne *tusi*, ale *tusi* boli v zásade *nzymo*“⁵ (Pan 2003, 2). Schoenhals zas usudzuje, že existujú pramene, ktoré zaznamenávajú snahu dynastií udeľovať tento titul i bielym *Yiom*, čo predstavovalo tendenciu pozmeniť striktné rozvrstvenie spoločnosti. Táto politika však nedokázala narušiť sociálne štruktúry v regióne (Schoenhals 2003, 23). *Nzymo* mali moc v nuoskej spoločnosti v provincií Sichuan až do začiatku Demokratických reforiem v roku 1956, iniciovaných ideológiou KS Číny (Wu 2001, 36). *Nzymo* predstavoval len 0.1 % nuoskej populácie žijúcej v oblasti Liangshanu (Lin 2003, 46).

Medzi Nuosu sa tradujú legendy o vzniku spoločenskej hierarchie, presnejšie o diferenciacii čiernych a bielych *Yiov*. Niektorí hovoria, že čierni *Yi* a bieli *Yi* boli pôvodne bratia s rovnakými predkami. Ten starší bol múdry a schopný, mladší bol čestný a jednoduchý. Starší brat teda nazhromaždil bohatstvo a stal sa čiernym *Yi*. Mladší brat zostal chudobný a stal sa biely (*qunuo*)“⁶ (S. Li 2003, 39). Winnington, ktorý realizoval svoj výskum v dobe oslobodzovania otrokov, tvrdí, že v Liangshane existuje pravdepodobne len pár desiatok veľkých klanov čiernych *Yiov*. Tie sú ešte rozdelené na menšie rodiny. Winnington hovorí o spoločnom predkovi, ktorého zdieľa každý príslušník klanov čiernych *Yiov* (Winnington 1962, 34).

Skupinu čiernych *Yiov* okrem rodov *nzymo* s „tvrdými kosťami“ dotvára ešte jedna kategória, označovaná v yištine ako *nuoho*. Moc sa sústreďuje medzi – *nzymo* a *nuoho*, v čínskych textoch sú obvykle zaužívané názvy 土司 *tusi* a 黑彝 *heiyi* (čierni *Yi*) (Harrell

---

⁵ “Generally, *nzymo* were not necessarily *tusi*, but *tusi* were essentially *nzymo*.”

⁶ “In the beginning there was no division into Black and White *Yi* until production developed and there was a need to “run a household.” The “people who ran the household” gradually concentrated wealth into their own hands and the Black *Yi* came into being. Some say that the Black *Yi* and White *Yi* were originally two brothers with the same ancestors. The elder brother was smart and capable and the younger one was honest and simple; the elder brother accumulated wealth and became the Black *Yi*, the younger brother was poor and became the *qunuo*.”

a Fan 2003, 4). V čínskom materiáli sa objavuje údaj, ktorý hovorí, že 7,4 % yiskej populácie Liangshanu tvorili *nuoho* (C. Li 1977, 12). Pre *nzymo* a *nuoho* sa často používa súborné označenie *nzynuo* a v čínskych textoch sa zovšeobecňuje na čierni Yiovia (Lin 2003, 46). V čínskej štúdií o danej etnickej skupine z roku 1962 autora Li Chaa tieto dve spoločenské vrstvy sú charakterizované ako politická a ekonomická elita, ktorá má veľmi tesné rodové väzby (C. Li 1977, 12).

4.1.1 Chápanie vrstvy *nzymo* a *nuoho*

Ďalším problémom stratifikácie liangshanskej spoločnosti je chápanie vrstvy *nzymo* a *nuoho*. Veľakrát dochádza k splyvaniu postavenia *nzymo* a *nuoho*. Je ťažké diferencovať status týchto dvoch vrstiev v liangshanskej spoločnosti na teoretickej úrovni. Hu Qingjun vo svojej práci uvádza: „Tusi (tumu, tushe) a čierni Yiovia v yiskej otrokárskej spoločnosti v Liangshane pred Oslobodením boli najvyšší vládcovia na územiach pod svojou jurisdikciou. Skrátka a dobre, mali rovnaký politický, legálny a sociálny status. Veľká väčšina z nich patrila do spoločenskej skupiny nobility, vlastniacej otrokov, ako takí boli predurčení užívať ich aristokratické práva,“⁷ (Hu 2003, 17). Z citátu je vidieť, že autor vrstvy nobility chápe ako celok. Treba si uvedomiť, že i keď aj rôzni iní autori (napr. čínsky autor Li Chao píšuci v 60. rokoch 20. storočia) majú tendenciu *nzymo* a *nuoho* charakterizovať ako jednu sociálnu vrstvu, nie je to správne chápanie systému. Prikláňam sa k tvrdeniu, že v danom období má *nzymo* v yiskom spoločenstve v oblasti Liangshan najvyššie postavenie. *Nuoho* je sociálna vrstva podriadená *nzymo*. Vo veľa prípadoch ich však spájajú vzájomne dohodnuté sobášne, pretože rodov *nzymo* bol len malý počet (E. Ma 2003, 84–85).

4.2 Bieli Yiovia

V yiskom jazyku „qu“ zo slova *qunuo* znamená „čisto biely“, preto sa v čínštine zaužívalo pomenovanie 白彝 baiyi biely Yi (Pan 2003, 65). Pan Wenchao vo svojej práci o yiskej spoločnosti v Liangshane uvádza, že je to najpočetnejšia vrstva yiského obyvateľstva v Liangshane (Pan 2003, 65). Lin Yaohua v štúdií o tomto spoločenstve pracuje s údajom, ktorý hovorí, že viac ako 50 % populácie tvorí vrstva bielych Yiov (Lin

---

⁷ “The tusi (tumu, tushe) and Black Yi in pre-Liberation Liangshan Yi slave society were each the highest rulers within areas under their jurisdiction. By and large, they had the same political and legal status and social status. The great majority of them were this society’s noble slave-owning class, and as such they were determined to enjoy their aristocratic rights.”

2003, 46). Pri údají nie je uvedené presné časové vymedzenie zberu informácie. V každom prípade v čínskych textoch o Nuosu v Liangshane autori používajú označenie pre vrstvu *qunuo* – 百姓 *baixing*, nesúce význam „všedný ľud“, takže to odpovedá údaju hovoriacemu o nadpolovičnej väčšine obyvateľstva spadajúcej do skupiny *qunuo* (C. Li 1977, 12–13).

Vo vedeckých kruhoch západných i čínskych autorov, zaoberajúcich sa témou štruktúry yiského obyvateľstva v Liangshane, rezonuje polemika o sociálnom statuse vrstvy *qunuo*. Obvykle sú označovaní ako prostý ľud či občas ako „chránení ľudia“. K tomuto tvrdeniu sa vo svojom článku prikláňa Li Shaoming, ktorý prirovnáva postavenie *qunuo* v spoločnosti k postaveniu chránených ľudí v antických otrokárskych spoločnostiach (S. Li 2003, 40). Li sám poznamenáva jednu väčšiu odchýlku. Väčšina chránených v antických otrokárskych spoločnostiach boli chudobní, ktorí stratili svoju vlastnú pôdu, a preto obrábali pôdu svojich patrónov. *Qunuo* boli obvykle roľníci vlastniaci menšie kusy pôdy. Tento fakt ich významne odlišuje od postavenia chránených v antickej dobe. Myslím si, že diverzita ekonomického postavenia *qunuo* je tak široká, že je diskutabilné hľadať paralelu v antických otrokárstvach.

Ekonomické postavenie príslušníka vrstvy *qunuo* bolo veľmi variabilné. Li Shaoming vo svojej štúdií ponúka zjednodušený opis vývoja formovania hierarchie v nuoskej spoločnosti v Liangshane. Nastoľuje tu i problém s variabilitou statusu vrstvy bielych Yi: „...po rozdelení yiskej spoločnosti do tried, minorita bohatých, ktorí oplývali mocou, postupne nazhromaždili veľké majetky a tieto rody sa stali nobilitou – čierni Yi. Slobodní roľníci pôvodnej komunity sa postupne stávali chudobnejšími, v dôsledku čoho si prirodzene začali vyvíjať závislosť na rodoch elity a postupne sa ich postavenie v spoločnosti zredukovalo na status akýchsi chránených ľudí – *qunuo*. Kvôli dlhom a rôznym iným druhom exploatacie v rukách nobility, niektorí z nich boli dokonca degradovaní na otrokov, *mgajie* alebo *gaxy*“⁸ (S. Li 2003, 6).

Vyplýva z toho, že Nuosu v postavení bieleho Yi – *qunuo* sa v dôsledku priaznivých či nepriaznivých ekonomických podmienok mohol v rámci vrstvy

---

⁸ „...after the division of Yi society into classes, the minority of wealthy who wielded power gradually accumulated wealth into their own hands and became the clan nobility—the Black Yi. The free peasants of the original commune—the *qunuo*—became increasingly poor, producing a personal dependence on the clan nobility and gradually reducing them to the status of protected people. Through debt and all kinds of exploitation at the hands of the nobility, some of them were even reduced to slavery, becoming *mgajie* and *gaxy*.”

pohybovať v rôznych ekonomických skupinách. Ekonomické problémy rodu či jednotlivca mohli byť spôsobené rôznymi faktormi, jedným zo signifikantných bol aj obchod s ópium, ktorý samozrejme nespôsovoval len nepriaznivé podmienky, ale mnohým aj vylepšoval ekonomický status. Ak sa však vrátim k ekonomickým problémom tejto vrstvy, proces zadlženia voči svojmu pánovi – čiernemu Yiovi, bol zvyčajne obdobný. Vo veľa prípadoch proces stíhania dlžníka veriteľom prebiehal až do doby, kedy bol *qunuo* zdegradovaný na status gaxy (najnižší otrok). Potom jeho pán dohodol sobáš, tak založili novú domácnosť – jednotku a žili oddelene ako vyšší stupeň otrockej vrstvy, *mgajie* (S. Li 2003, 10).

Existujú ale i opačné prípady, takému sa venuje Alan Winnington vo svojej štúdií. Určité rody vrstvy *qunuo* zbohatli a mohli si dovoliť vlastniť otrokov, to však neznamenal, že sa mení aj ich postavenie v striktno danej hierarchii. Stále mali rovnaké povinnosti voči pánom: odovzdávanie určitej kvóty výroby, vojenská služba (Winnington 1962, 35). Je teda potrebné chápať, že i keď sa dislokácia medzi vrstvou a ekonomickým postavením rodu mohla vyskytnúť, významné postavenie hierarchického systému v spoločnosti obmedzovalo vzostup medzi sociálnymi vrstvami. Takže zjednodušene, zámožný rod *qunuo* bol stále podriadený určitému čiernemu Yiovi a bol nútený si plniť svoje povinnosti voči pánovi (S. Li 2003, 8). Ak hovoríme o degradovaní statusu, bolo jednoducho možné pre príslušníka *qunuo* ocitnúť sa v roli otroka.

Hu Qingjun sa vyjadruje k polemike, či bielych Yiov môžeme označovať ako otrokov. Tvrdí, že pokiaľ si *qunuo* založili rodinu, čierny Yi nad nimi vládnucci, nemohol ich samovoľne presúvať, predávať, zabiť či narábať s ich majetkom. Z jednotlivcov bielych Yiov, ktorí nežili v rámci rodiny, si bolo možné spraviť otrokov. Hu Qingjun uvádza niekoľko podobných zaznamenaných prípadov (Hu 2003, 3).

4.3 Otroci

Liangshanskí otroci sú z môjho pohľadu najťažšie opísateľná kategória, tvoriaca stratifikačný systém spoločnosti danej oblasti. Je to veľmi sporne definované postavenie jedinca tohto spoločenstva. Najmä medzi čínskymi autormi sa na tieto sociálne vrstvy obyvateľstva Liangshanu kladie veľký dôraz. Dôvodom je ideologická snaha aplikovať na sociálne usporiadanie tejto spoločnosti marxisticko-leninské teórie o jednotlivých stupňoch spoločenstiev. Materiály v čínštine o danej téme, ktoré v práci využívam, sú všetky vrátane originálneho znenia Demokratickej reformy (1956) z obdobia po nástupe

komunizmu. To je dôvodom, prečo aplikujú práve tieto teórie na svoj výklad. Okruh čínskych autorov má spravidla snahu definovať Nuosu ako 奴隶社会 *nulishehui*, teda otrokársku spoločnosť. Samozrejme aj interpretácia ostatných vrstiev spoločenstva je týmto zámerom zasiahnutá, no u otrokov to vidíme najjasnejšie. Nie je to len môj osobný názor, toto stanovisko zastávajú i významní západní autori, ktorých v práci citujem či parafrázujem ako sú: Stevan Harrell, Martin Schoenhals alebo Ann Maxwell Hill. V jednotlivých podkapitolách o dvoch kategóriách otrokov sa dostanem bližšie k tejto problematike.

4.3.1 *Mgajie*

Spoločenská vrstva v yištine známa ako *mgajie* bola tvorená neslobodnými jedincami, ktorých vlastnili otrokári. Celé pomenovanie tejto skupiny ľudí je *mgatu mgajie* v yištine (Pan 2003, 69), v čínštine sa zaužívalo spojenie „瓦土瓦加“ (*wa tu wa jia*) (C. Li 1977, 14). Význam pomenovaní v oboch jazykoch značí „otrokov/sluhov žijúcich pred a za domom majiteľa“. Príslušníci spoločenskej vrstvy *mgajie* v predreformnom období tvorili takmer 30 % populácie nuoského obyvateľstva Liangshanu (S. Li 2003, 43). Zastávali významné postavenie v zmysle spoločenskej výroby, pretože majiteľom slúžili ako „vonkajší“ otroci, teda sa starali o pozemky a pestovanie plodín (Hu 2003, 22). Ich postavenie je diskutabilné, tak ako som to opísala u bielych Yiovo, dochádzalo i v tejto vrstve k rôznym posunom v ich spoločenskom statuse. Nepochybne ich postavenie bolo vyššie ako druhá vrstva otrokov *gaxy*. Mali právo žiť a jeť oddelene od svojho pána, pracovali na pánom určenej pôde a popri tom mohli obrábať aj pridelený kus zeme ich majiteľom, aby tak uživilí svoju rodinu. Založiť si rodinu je ďalšou ich právomocou, manželské zväzky však dohadovali ich majitelia (Hu 2003, 22).

Kto vlastne boli *mgajie*? Ma Erzi hovorí, že z výskumu vo viacerých oblastiach Liangshanu vychádza, že 33–40 % tejto vrstvy tvorili *gaxy* po vydaji alebo oženení sa (E. Ma 2003, 87). Hranica medzi *mgajie* a *gaxy* bola veľmi úzka, v rámci týchto dvoch vrstiev bolo pomerne jednoduché klesať či stúpať (Pan 2003, 69). Na druhej strane, ďalšiu veľkú časť vrstvy tvorili ekonomicky zdegradovaní bieli Yiovia – *qunuo*, ako som už uvádzala v podkapitole venovanej bielym Yiom. Existovala aj cesta, ako sa „oslobodiť“, získať späť status *qunuo*, a to vyplatiť poplatok za oslobodenie v plnej výške (Hu 2003, 13).

Len stručne poznamenám, že o základe právomocí vrstvy *mgajie* bola medzi autormi zaoberajúcimi sa touto témou polemika riešiaci otázku, či je správne *mgajie* označovať termínom otrok. Názory sa rôznili, do úvahy pripadali termíny ako otrockí roľníci alebo sluhovia. Čínska časť autorov uzatvára polemiku stanoviskom, že otrok je správne označenie (S. Li 2003, 42). Pre ilustráciu, v yišťine existuje spoločné pomenovanie pre *mgajie* a *gaxy – puji*, čo v preklade znamená mužský a ženský otrok (Hu 2003, 17–18). Západní autori sú už v úsudku viac zdržanliví, napríklad Schoenhals sa vo svojej publikácii k tejto téme vyjadruje na základne svojho terénneho výskumu. Tvrdí, že jeho informátori len ťažko reagovali na termíny v yišťine ako *qunuo*, *mgajie*, *gaxy*. Keď použil pojem čínske 奴隶 nuli vo význame otrok, yiskí informátori odkazovali na *gaxy*, teda zväčša hanského, iného etnického pôvodu ako je Nuosu (Schoenhals 2003, 217).

Čínski autori sa snažia demonštrovať svoj príklon k označeniu otrok prostredníctvom výkladu práva na vlastníctvo. Ako som už povedala, príslušníci tejto vrstvy žili v rodine, separovane od majiteľa ako ucelená jednotka, hospodárili so svojimi úsporami. To však neznamenal, že nahonobený majetok bol ich vlastníctvom. Otrokář, ktorému daní *mgajie* patrili, mohol s majetkom užívaným svojimi otrokmi narábať podľa svojej vôle (S. Li 2003, 42–43). Čínsky autor zmieňuje aj staré yiské príslovie: „Peniaze otrokov sú ako kvety semena repky olejnej“⁹, čo znamená, že sú ľahko pominuteľné (Hu 2003, 21). Schoenhals zase v súvislosti s touto skupinou používa výhradne označenie sluha, pretože v reálnom prostredí *mgajie* tvorili samostatné jednotky, ktoré okrem práce pre pána pracovali aj pre svoju vlastnú obživu (Schoenhals 2003, 27).

Podobne ako u bielych Yiov aj v tejto vrstve sa objavovali prípady polaroty. *Mgajie* tiež mohli vlastníť otrokov/sluhov, dokonca aj iných statusu *mgajie*, nielen najnižších *gaxy*. Pre predstavu udávam citáciu zo štúdie Li Shaominga: „Podľa štúdie vykonanej v piatich územiach v čase Democratickej reformy spomínanej vyššie, vlastníctvo *mgajie* a *gaxy* boli v nasledovnom poradí: Čierni Yi 64 percent, *qunuo* 36,5 percenta a *mgajie* rovnakej vrstvy 9,5 percenta“¹⁰ (S. Li 2003, 43).

V neposlednom rade, ako uvádza Li Shaoming vo svojej práci, nemali právo na rodičovstvo v zmysle výchovy a smerovania potomkov. Dá sa povedať, že mali iba

---

⁹ “The money of slaves, the flower of the rapeseed.”

¹⁰ “According to the study in five areas at the time of the Democratic Reforms mentioned above, ownership of *mgajie* and *gaxy* was in the following proportions: Black Yi 64 percent, *qunuo* 26.5 percent, and *mgajie* of the same rank 9.5 percent.”

povinnosť plodiť ďalších otrokov (S. Li 2003, 43). Dieťa sa spravidla ocitalo v role *gaxy*, ako uvádza Ma Erzi, na rozkaz pána bol potomok pripojený k jeho deťom a musel mu slúžiť v domácnosti. Toto boli dva najčastejšie prípady zaobchádzania s potomkami *mgajie* (E. Ma 2003, 88).

4.3.2 *Gaxy*

Gaxy v yištine, 甲西 *jiaxi* v čínštine znamená „otroci točiaci sa okolo ohniska“ (C. Li 1977, 15). Najnižšiu vrstvu otrokov *gaxy* tvorili unesení alebo odvlčení Hanovia, deti otrokov *mgajie* a jedinci iných spoločenských vrstiev, ktorí v dôsledku dlhov alebo inej nepriaznivej situácie klesli na sociálnom rebríčku (C. Li 1977, 15). Treba poznamenať, že pre čierneho Yia spoločenský pád do tejto kategórie nebol možný. Táto vrstva zostávala vždy privilegovanou pre svoju „pokrvnú čistotu“ (Schoenhals 2003, 17). Podľa čínskeho materiálu napísaného Li Chaom, v dobe tesne pred Demokratickou reformou otroci *gaxy* tvorili približne 8 % celkovej populácie Nuosu v Liangshane (C. Li 1977, 15). Schoenhals vo svojej práci uvádza, že títo otroci mali 10% podiel na celkovej nuoskej populácii v Liangshane (Schoenhals 2003, 17).

Gaxy nemali žiadnu slobodu, mohli byť ľubovoľne presúvaní, zabití či predaní, podľa potrieb svojho pána. Boli to tzv. otroci v domácnosti, ktorí sa teda starali o dom a chod v domácnosti svojho majiteľa (Harrell 2001, 95). Nebolo pravidlom, že jedinec bol otrokom, *gaxy*, na celý život. Na nariadenie majiteľa dvaja *gaxy* smeli uzatvoriť manželstvo, a tým postúpiť v spoločenskom rebríčku do kategórie *mgajie*, kedy tvorili samostatnú jednotku, žijúcu v blízkosti domácnosti majiteľa. Ich deti, ako som už spomenula vyššie, spravidla žili v dome otrokára ako *gaxy* (Schoenhals 2003, 17).

Zaujímavou otázkou je zaobchádzanie otrokárov so svojimi otrokmi. V žiadnom z materiálov, ktoré užívam k zhotoveniu svojej práce, nenachádzam explicitné vyjadrenie postoja autora k tejto otázke. Čínski autori, ako napríklad Li Chao, ktorí sa snažia o interpretáciu tejto spoločnosti ako otrokárskej spoločnosti, naznačujú kruté a nemilosrdné zaobchádzanie (C. Li 1977, 15–18). Západní autori, napríklad Schoenhals, sa vyjadruje na túto tému len nespoko, kedy tvrdí, že je ťažké vyjadriť názor, keď z rozhovorov v teréne väčšinou vyplynie bipolárne videnie tejto otázky. Bývalí otrokári zastávajú názor, že ich zaobchádzanie s otrokmi bolo v rámci normy, prijateľné. U jedincov s otrockým pôvodom je toto tvrdenie samozrejme opačné (Schoenhals 2003, 18).

5. Rody a manželstvá

Rod alebo klan je základnou jednotkou nuoskej spoločnosti. V tejto časti práce sa venujem jeho základnému popisu a funkciám. Ďalej predstavujem proces uzatvárania manželstva a jeho ideálne formy.

5.1 Rody

Nuosu je spoločenstvo tvorené klanmi s patriarchálnou líniou, teda rodové meno sa dedí z otca na syna. V rodokmeňoch nuoských klanov sa uvádzajú mužskí príslušníci, ženy v nich nie sú spomínané vôbec (Harrell 2001, 91). Jadrom nuoskej spoločnosti bol patrilineárny klan, v yištine známy ako *civy*. Klan je najdôležitejšou zložkou spoločnosti. Schoenhals definuje nuoský klan nasledovne: „Nuoský klan je skupina ľudí, ktorí sa považujú za pokrvných príbuzných, pretože zdieľajú spoločného predka s patrilineárnym potomstvom“¹¹ (Schoenhals 2003, 31). Rodové línie vedia členovia jednotlivých rodov naspamäť, u čiernych Yiov je to spravidla desať a viac generácií mužských potomkov rovnakého rodového mena. Známe rodové mená početných línií sú napríklad *Bamo* alebo *Jjike* (Schoenhals 2003, 31). Ženy do obdobia uzavretia manželského zväzku dedia rodové meno od otca, po svadbe sa ich príslušnosť stáva nejednoznačnejšou, pretože už nepatria bez výnimky ani k otcovskému klanu, ale ani k manželovmu (Schoenhals 2003, 32).

Toto klanové rozdelenie spoločnosti bolo významné najmä u elity, teda u vrstvy čiernych Yiov. Klany mali presne rozdelené teritória svojho vplyvu, ktorých hranice sa podľa zvykového práva bez výnimky dodržiavali (Heberer 1989, 506). Ústredná zložka spoločnosti – rod neexistoval len na úrovni dvoch najvyšších vrstiev *nzyimo* a *nuoho*. Táto štruktúra bola uplatňovaná aj v radoch prostých ľudí – bielych Yiov – *qunuo* (Lu 2001, 68). Zvykové právo bolo založené na diferencovaní práv a povinností príslušníkov rovnakého a odlišného klanu (Harrell 2001, 91). Harrell vo svojej knihe *The Ways of Being Ethnic in Southeast China* podáva príklad, kedy zvykové právo rozlišovalo trest za vraždu. Odlišnosť miery trestu bola postavená na princípe určenia postavenia vinníka voči obeti, rozdiel bol teda medzi vraždou v rámci jedného klanu alebo vraždou medziklanovou (Harrell 2001, 91).

---

¹¹ “A Nuosu clan is a group of people who views themselves as related by blood because they all share a common ancestor, with descent reckoned patrilineally.”

Prostredníctvom vytvárania klanových aliancií a medziklanových väzieb sa budovala akási sieť pridružených rodov. Zo spolupráce samozrejme každý z klanov ťažil či už upevnenie postavenia, alebo zaistenie pomoci zo strany spojenca v prípade sporu s inými. Harrell vo svojej publikácii cituje čínskeho antropológa Pan Wenchaa, ktorý prirovnáva nuoskú stratifikáciu ku tkaninám látky, ktorých osnova je klanový systém. Každý klan spadá do jednej z troch vrstiev *nzyimo*, *nuoho* alebo *qunuo*, ako som už povedala, príslušníci najnižších vrstiev, otroci, nemajú žiadnu klanovú afiliáciu. Sú to podrobené vrstvy, odkázané slúžiť svojim majiteľom, členom klanov rôznych vrstiev alebo dokonca i jedincom totožného sociálneho statusu (Harrell 2001, 94).

5.2 Manželstvá

Nuoské manželstvá sú obvykle monogamné (Heberer 1989, 507). Muži mohli praktikovať polygamiu, v niektorých oblastiach bolo ich povinnosťou si vziať aj ovdovelú ženu svojich bratov, to znamená, praktikovať levirátny sobáš (Lu 2001, 68). Čo sa týka sexuality všeobecne, Nuosu nie je spoločnosť, kde by kult panenstva hral významnú rolu. Pokiaľ na strane slobodnej ženy nenastane komplikácia nemanželského tehotenstva, sexuálny styk pred manželstvom je povolený (Schoenhals 2003, 29–30). Iný pohľad bol však na mimomanželský styk ženatého muža a vydatej ženy, Schoenhals vo svojej práci o nuoskej spoločnosti uvádza prípad odhalenej nevery medzi čiernym Yiom a ženou z rodu bielych Yiov. Prekročenie medzi sociálnych vrstiev znamenalo najmä pre rod čiernych Yiov ako celok veľké poníženie, v tomto geografickom regióne to môžeme porovnať s stratou tváre, ako je známa v hanskom spoločenstve. Trest v tomto prípade postihol muža – čierneho Yia, ktorý okrem iného sa musel priestupok finančne kompenzovať manželovi ženy, sexuálnej partnerky (Schoenhals 2003, 30).

Tento prípad ma privádza k princípu, ktorý bol jednou z hlavných črt tvoriacich charakter nuoskej spoločnosti. Zväzok manželský sa uzatváral výhradne v rámci Nuosu, nikdy nie s príslušníkom iného etnika. Pri dohodovaní manželstva medzi otrokmi na stupni spoločenskej hierarchie *mgajie* alebo *gaxy* sa preverovala príslušná pokrvná línia. Ak je daný jedinec etnickým pôvodom Han alebo z ktorejkoľvek etnickej skupiny okrem Nuosu, nemôže vstúpiť do zväzku s Nuosu (Zhang 1982, 200–201). Zhang spomína yiské príslovie: „Býk je býkom a vodný byvol je vodným byvolom“¹² (Zhang 1982, 200).

---

¹² “黄牛自是黄牛，水牛自是水牛。”

Keď budeme pohľad zužovať, vo vnútri etnika v Liangshane medzi jednotlivými spoločenskými vrstvami je striktno dodržiavaná endogamia.¹³ Vývoj tohto spoločenského fenoménu sa dá spájať s vývojom otrokárskoho systému v nuoskej spoločnosti, teda približne na počiatku vlády dynastie Tang (618–907). Podľa Zhanga hlavným cieľom tohto obmedzenia bola ochrana „čistoty“ pokrvnej línie najvyšších vrstiev (Zhang 1982, 201). Klany čiernych Yio sa za žiadnych okolností nemiešali s klanmi bielych Yio. Lu Hui používa na vysvetlenie yiské odôvodnenie – bola by to strata „tvrdých kostí“, čo je v podstate vyjadrenie rovnakej myšlienky, len v autentickom yiskom kontexte (Lu 2001, 69). Jednoducho povedané, takýto zmiešaný zväzok by oslabil rodovú líniu elity.

Endogamia bola jeden z fundamentálnych pravidiel nuoskej spoločnosti, formovala nuoské kultúrne špecifikum. Taktiež tvorila jednu z príčin vysokej miery izolácie a diferenciacie sociálnych vrstiev tohto spoločenstva. Pred rokom 1956 bolo jej porušenie obvykle trestané smrťou (Harrell 2001, 75). Zhang uvádza vo svojej publikácii príklad porušenia striktného endogamného pravidla. Podľa zvykového práva, ak príde k manželskému zväzku, v prípade, že žena je v postavení *nuoho* (čierny Yi) a muž zastáva status *qunuo* (biely Yi), obaja sú odsúdení k smrti. Pokiaľ sa jedná o reverznú situáciu a muž je v postavení *nuoho*, do úvahy pripadá aj jeho vyhostenie alebo odobranie práva na príslušnosť v klane (Zhang 1982, 201). Z tohto príkladu je zrejmé, že hierarchia postavenia členov spoločenstva vníma rozdielne aj gender, teda muž a žena tej istej sociálnej vrstvy pred zvykovým právom ani spoločensky nestoja v rovnakej pozícii. V dôsledku súčasného vnímania hierarchie nuoskej spoločnosti ako naďalej platného princípu, trest za porušenie endogamie tkvie vo vylúčení páru z rodov alebo hrozí aj vylúčenie z celého spoločenstva (Lu 2001, 68). Harrell na túto tému poznamenáva, že v dnešnej dobe vo väčších mestách, hlavne medzi inteligenciou sa toto pravidlo vytráca (Harrell 2001, 75).

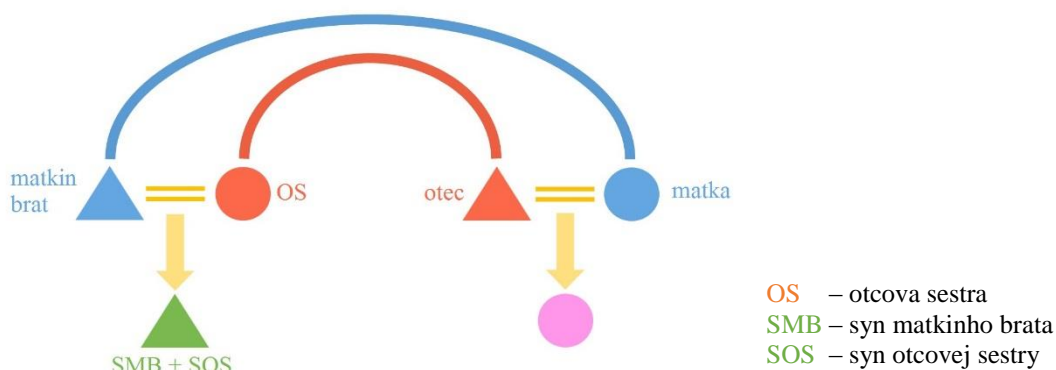
Vo vnútri jednotlivých klanov zase vládne prísna exogamia (Lu 2001, 68). Najideálnejší zväzok predstavuje tzv. obojstranný (bilaterálny) sobáš detí súrodencov s opačným pohlavím.¹⁴ Pridávam detailný náčrt tohto vzťahu, pre jednoduchšiu predstavu:

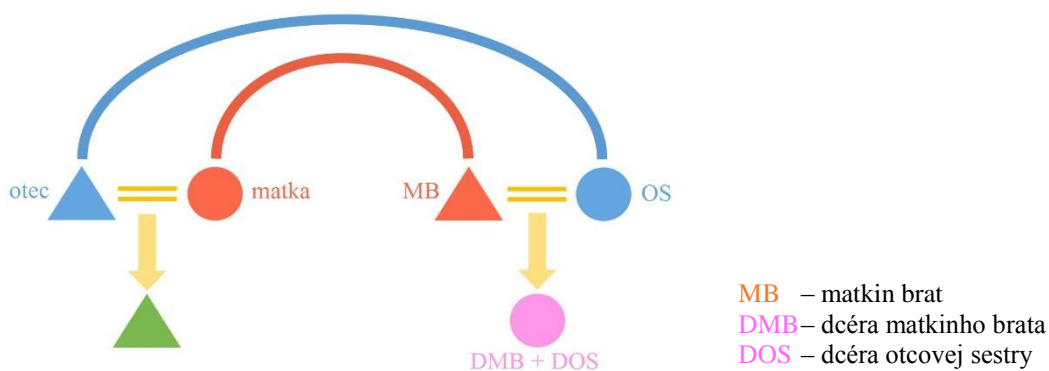
¹³ Podľa Akademického slovníku cizích slov endogamia je: (v rodové spoločnosti) uzavíraní sňatkov len v rámci kmene n. jiného podobného spoločenského útvaru (op. Exogamie).

¹⁴ Z ang. termínu: Bilateral-cross-cousin marriage.

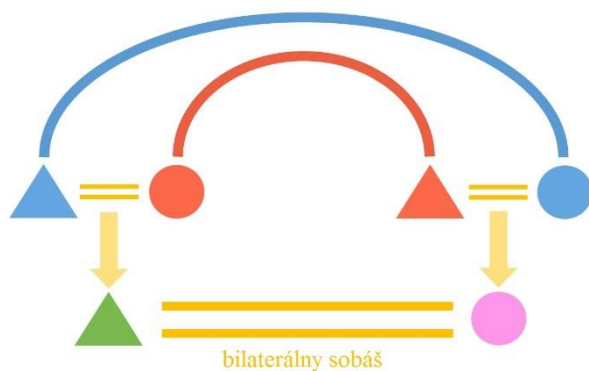
1. Z pohľadu dcéry ● :

2. Z pohľadu syna ▲ :

3. Zväzkom medzi M a Ž vzniká tzv. bilaterálny sobáš detí súrodencov s opačným pohlavím:

- Manžel je z pohľadu manželky (1.) jej bratrancom, presnejšie (2.) synom matkinho brata a tiež (3.) synom otcovej sestry.
- Manželka je z manželovho pohľadu jeho (1.) sesternica, presnejšie (2.) dcéra otcovej sestry a tiež (3.) a matkinho brata.

Zdroj: (Skupník 2010, 121–130; Youtube).

Termín obojstranný (bilaterálny) sobáš detí súrodencov s opačným pohlavím znie zložito, ale reálne je to jednoduchý vzťah, kedy zväzok uzatvárajú potomkovia dvoch manželských párov, ktoré sú súčasne navzájom previazané súrodeneckým vzťahom. Ďalšou podmienkou je, že títo súrodenci sú opačného pohlavia. Lu Hui v eseji, pojednávajúcej o modeli manželských zväzkov yiskej spoločnosti v Liangshane, uvádza dve staré yiské príslovia, hovoriace o pravidlách uzatvárania manželstiev: „Otcovej sestry dcéra je prirodzene nevesta matkinho brata.“¹⁵, druhé: „Pre rodinu otcovej sestry nie je žiadna námaha získať dcéru matkinho brata“¹⁶ (Lu 2001, 69). Model tzv. obojstranného (bilaterálneho) sobáša detí súrodencov s opačným pohlavím bol samozrejme ideálnym východiskom pre uzatvorenie zväzku, vôbec nie pravidlom.

Tento spôsob uzatvárania zväzkov sa odzrkadlil aj v klanovej terminológii v yištine, kde existuje len šesť druhov príbuzenstva v dospelej generácii klanu: otec (*ada*), matka (*amo*), otcov brat alebo manžel matkinej sestry (*pavu*), matkina sestra alebo manželka otcovho brata (*monyi*), matkin brat alebo manžel otcovej sestry (*onyi*) a otcova sestra alebo manželka matkinho brata (*abo*). V dôsledku toho, že v každom prípade nemohlo dôjsť k bilaterálnemu sobášu potomkov súrodencov opačných pohlaví, dochádzalo napríklad k tomu, že otcova sestra nebola vždy manželka matkinho brata, no v yištine sa aj napriek tomu formálne nazýva rovnako (Harrell 2001, 92). Z tohoto istého dôvodu vyplýval i zákaz uzatvárať sobáš detí súrodencov rovnakého pohlavia¹⁷, pretože sú vnímané a v lokálnom jazyku pomenované rovnakým termínom, ktorý popisuje súrodencov (Lu 2001, 68–69).

„Tvrdosť kostí“ čiernych Yiov sa meria v počte generácií mužských členov v rodokmeni. Platilo pravidlo, že sobáše sú uzavreté medzi rodmi „rovnakých kostí“, čo znamená, že medzi rodmi podobného ekonomického, sociálneho a politického postavenia (Zhang 1982, 202). Všeobecne bola však rozšírená tendencia zo strany slabších rodov vylepšiť si status zväzkom s lepšie postaveným klanom v rámci jednej spoločenskej vrstvy. V reči Nuosu sa snažili získať „tvrdsie kosti“. Nevesta sa teda vydáva do rodu „s tvrdšími kosťami“, čo sa odzrkadľuje v hodnote zásnubných darov. Čím má klan tvrdšie kosti, tým sú dary väčšie (Lu 2001, 74).

---

¹⁵ “The father’s sister’s daughter is naturally the daughter-in-law of the mother’s brother.”

¹⁶ “It takes no effort for the father’s sister’s family to obtain the mother’s brother’s daughter.”

¹⁷ Z ang. termínu: Parallel-cousin marriage.

Uzatváranie manželstiev nebolo vecou jedinca a jeho záujmu. Zväzok sledoval záujem celého rodu ako takého. Bol to dôležitý akt upevnenia alebo formovania aliancie medzi rodmi. Preto bolo zvykom spájať rody susediace alebo postavené blízko seba, najmä z dôvodov jednoduchšej komunikácie, pretože nuoská spoločnosť disponuje bohatým spektrom dialektov (Lu 2001, 80).

6. Náboženstvo

Náboženské presvedčenie Nuosov bolo najmenej ovplyvnené hanskou kultúrou spomedzi etník radených do minzu Yi (Heberer 1989, 508) Bamo Ayi v práci o nuoskom náboženstve a jeho predstaviteľoch charakterizuje túto vieru ako zložitú zmes uctievania predkov, prírody, nadprirodzených síl a viery v duchov (Bamo 2001, 124). Nuosu veria, že všetko má svoju dušu, v ich jazyku označovanú ako *yrrhla*. Najdôležitejším presvedčením je však viera v predkov, s ktorými sa i po smrti dá spojiť. Po smrti muž i žena, ktorí majú syna, sa stávajú predkami a držia stráž nad svojimi potomkami (Bamo 2001, 124). Tí, ktorí deti nemajú alebo majú len dcéry, sa po smrti menia na duchov, ktorí bezcieľne putujú (Bamo 2001, 124).

6.1 Bimo

Ústrednou postavou, duchovným, je *bimo*, čínsky 毕摩 *bimo*, je mostom medzi ľuďmi a duchmi či nadprirodzenými silami (Bamo 2001, 119). V yištine sa slovo *bimo* skladá z dvoch slabík *bi* vo význame „recitovať“ alebo „predvádzať rituál“, *mo* som už spomenula pri termíne *nzy*, teda znamená „veľký“ alebo „pán“ (Kopp 2011, 24, Bamo 2001). Ako duchovný má *bimo* široké spektrum povinností, lieči choroby, vyháňa zlých duchov, vykonáva všetky dôležité obrady rituálneho života v nuoskej spoločnosti. Najdôležitejšou povinnosťou sú však práve spomínané *bimove* schopnosti sprostredkovať spojenie medzi predkami a žijúcimi potomkami. *Bimovia* tvoria zástupcov žijúcich Nuosu vo svete nadprirodzených síl (Bamo 2001, 119).

Bimo je dedičný status, ktorý môžu získať výlučne muži (Kopp 2011, 24). V predreformnom období bolo postavenie *bima* veľmi dôležité. Tento status bol vyčlenený z hierarchie nuoskej otrokárskej spoločnosti. Bamo Ayi vo svojej práci spomína tradíciu, ktorá označovala *bima* ako „*nzy la bi a de*“, čo v preklade vyjadruje jeho nadradenosť: „...aj keď prišiel *tusi*, *bimo* sa nemusí postaviť“¹⁸ (Bamo 2001, 120). Kopp zase uvádza príslovie: „Kráľ zná na tisíce vecí, jeho rádce má stovky vedomostí, ale vedomosti *bimů* jsou nepočítateľné“ (Kopp 2011, 24). Jeho vysoké postavenie plynulo práve z vážnosti, ktorú vyžarovalo jeho vzdelanie a zručnosti. Bol to obvykle jediný gramotný človek v dedine (Bamo 2001, 119–120).

---

¹⁸ „...even when a *tusi* arrives, a *bimo* does not have to get up,”

Tomu, aby sa stal člen klanu *bimov* vyučeným, predchádzalo dlhoročné štúdium a vypomáhanie skúsenému *bimovi*. Najhlavnejšou vedomosťou duchovného, ktorá ho odlišovala od zvyšku príslušníkov etnika Nuosu, bolo štúdium rituálnych kníh (Bamo 2001, 121). Musel byť schopný textu porozumieť a interpretovať ho, pri vykonávaní rituálov zasa recitovať. Po druhé, *bimo* musel vedieť odrecitovať rodokmene všetkých rodov danej dediny, vedieť i o ich pohybe a poznať dobre terén a geografiu danej oblasti. Nemenej dôležitá bola jeho schopnosť liečiť choroby, liečba bola spojením rituálu a podania bylinných či iných liečiv. Tak isto bol tento duchovný znalý regionálneho folklóru a orálnej tradície (Bamo 2001, 126–128).

Z popísanej škály jeho schopností a povinností sa dá usúdiť, že *bimo* je určitým nositeľom náboženskej a kultúrnej tradície príslušného etnika a tiež osobou, ktorá ich generačne prenáša. Jeho postavenie je teda vymedzené jeho schopnosťami, našiel rešpekt u každej vrstvy nuoskej spoločnosti, čím sa oslobodil zo striktnej hierarchie spoločnosti.

V čínskej publikácii, pojednávajúcej o nuoskej spoločnosti, autor tvrdí, že elity *bimov* si dokonca zaistovali vysoké postavenie šírením rôznych povier, ktorými strašili prostých ľudí, a tým zvyšovali dopyt pre svoje služby (Zhang 1982, 174). Neodškriepiteľné je, že sa im za ich vedomosti a duchovné služby dostávalo rešpektu a nadradenému postaveniu.

6.2 Suni

Druhým duchovným predstaveným je v yištine *suní*, v čínštine sa zaužívalo pomenovanie 苏业 *suye* pre túto funkciu. *Sunim* sa mohol stať muž, ale i žena, povolanie nebolo genderovo diferencované (Kopp 2011, 24). Zhang v publikácii o nuoskej spoločnosti prirovnáva yiského *suniho* k 萨满 *saman* alebo v slovenčine k šamanovi. Mal oproti *bimovi* len užšie zameranie a právomoci. Liečil choroby, vykonával obrady spojené s hrou na bubon, spevom a tancom, ktoré pomáhali vyhnáť negatívne sily (Zhang 1982, 174). Tento titul nebolo možné získať zdedením, rovnako sa nedal ani posunúť na vlastného potomka. Nuosu sa mohol stať *suniom* viacerými spôsobmi. Napríklad pri narodení matka môže použiť horoskopický kompas, ak ukazuje presne na západ alebo východ, znamená to, že jeho život sa križi s *bimskými* silami a jedinec je oprávnený sa stať šamanom (Bamo 2001, 122). Iný spôsob je prekonanie ťažkej choroby alebo extatického stavu (Zhang 1982, 175).

Suniho právomoci a vedomosti sú obmedzené, z toho dôvodu aj jeho postavenie sa nemôže rovnať tomu *bimovmu*. Väčšinou si ho na vykonávanie duchovných problémov platia nižšie spoločensky postavení ľudia ako chudobní *qunuo* alebo *mgajie* (Zhang 1982, 175).

7. Termín kasta

V tejto kapitole podávam definíciu kasty a kastového systému v indickom prostredí na základe, ktorého budem porovnávať sociálnu štruktúru nuoskej spoločnosti v Liangshane. Tiež sa v tejto časti venujem aplikácii termínu kasta rôznymi autormi na etnikum Nuosu z lingvistického hľadiska.

7.1 Kasta v indickom prostredí

India je domovom nábožensko-filozofického prúdu známeho pod pojmom hinduizmus. Tieto myšlienky sú stĺpcom kultúrnej a spoločenskej identity Indov. Zbaviteľ hinduizmus definuje nasledovne: „Hinduizmus, spoločensko-náboženská organizácia prevažnej väčšiny dnes už viac než miliardy obyvateľov Indickej republiky a Nepálu i náboženských menšín v Bangladéši, Pakistane a v najrôznejších končinách sveta, je po religióznej stránke veľmi variabilná. Od iných svetových náboženstiev sa odlišuje predovšetkým neexistenciou akýchkoľvek dogiem, pripúšťa u svojich príslušníkov najširšiu škálu individuálnych názorov i foriem náboženskej sebarealizácie a prejavovania zbožnosti a za hlavné spojenie medzi nimi považuje sociálny prvok – všeobšiahlu kastovú organizáciu, ktorej prisudzuje božský pôvod a nezrušiteľnosť“,¹⁹ (Zbaviteľ 2009, 13).

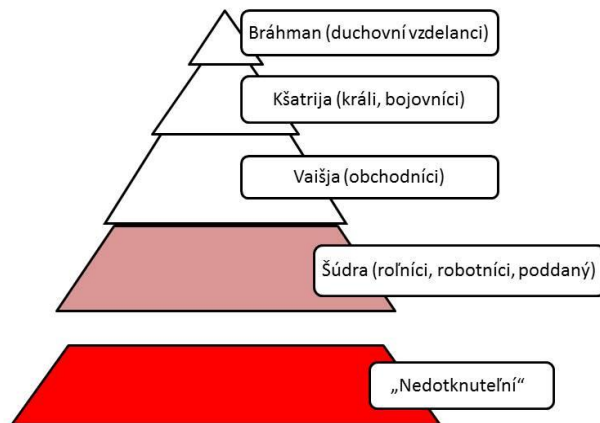
7.1.1 Varny

Začnem popisom systému *varien* a pôvodu tejto myšlienky, pretože *varny* sú akousi ideovou oporou kastového systému v Indii. Srinivas ukazuje model *varny* očami laika, ktorý systém vníma ako hierarchiu 4 vrstiev: *bráhman* (duchovný, vzdelanec), *kšatrija* (panovník, bojovník), *vaišja* (obchodník), *šúdra* (roľník, robotník, poddaný). Piata skupina sú „nedotknuteľní“, tí stoja mimo spoločnosť a systém (Srinivas 1962, 63).

---

¹⁹ „Hinduizmus, společensko-náboženská organizace převažné většiny dnes už více než miliardy obyvatel Indické republiky a Nepálu i náboženských menšin v Bangladéši, Pákistánu a v nejrůznějších končinách světa, je po religiózní stránce velmi variabilní. Od jiných světových náboženství se odlišuje především neexistencí jakýchkoli dogmat, připouští u svých příslušníků nejširší škálu individuálních názorů i forem náboženské sebarealizace a projevování zbožnosti a za hlavní pojítka mezi nimi považuje sociální prvek – všeobšáhlu kastovní organizaci, které přisuzuje božský původ a nezrušitelnost.“

Indická spoločnosť rozdelená do várn:

Ak by sme zašli ešte ďalej do histórie, dá sa tvrdiť, že takéto chápanie *varny* je mladšie chápanie. Pôvodne totiž *varna* v lokálnom jazyku znamená farba. Objavuje sa v spise *Rg–Veda* ako termín slúžiaci na vyjadrenie odlišnosti príslušníkov Arijcov²⁰ a Dasov²¹. Srinivas cituje vo svojej práci profesora Ghuryeho, ktorý tvrdí, že tieto farby priamo odkazovali na odlišnosť zafarbenia pokožky jedincov, Arijci ju mali bledú, Dasovia tmavú. (Srinivas 1962, 63–64). V schéme vyššie farebne rozdeľujem mladšie rozloženie príslušníkov skupín Arijcov a Dasov do systému *varien* (tmavšia skupina *šúdrovia* sú pôvodom Dasovia). Okrem spomínaného druhu rozlíšenia ešte bolo platné aj iné vertikálne rozlíšenie na tri skupiny (*brahmáni*, *kšátrijovia* a *vaišovia*), neboli však označované ako *varny*. Z názvov je vidieť, že prvé dve odkazujú na mladšie dva najvyššie stupne spoločnosti, teda duchovných, vzdelancov a bojovníkov a vládcov. Tretia skupina zahŕňa všetkých ostatných prostých ľudí (Srinivas 1962, 64). V *Rg–Veda* je pojem *varna* použitá len v zmysle farieb odlišujúcich vyššie spomenuté dve skupiny obyvateľstva.

Vo *védskych* zbierkach, podľa dohadov asi z rokov 1500–1000 p. n. l., sa už hovorí o systéme *várn*, ako ich poznáme z trojuholníkovej schémy vyššie (Bayly 2001, 12). Časť spisu rozpráva mýtus o vzniku ústredného princípu hinduistickej spoločnosti – *várn*, ktoré vznikli obradným obetovaním. Obetou bol tisícoký Purusa, z jeho úst vznikli *bráhmani*,

²⁰ Arya – označenie šľachty „vznešených“ vo védskej spoločnosti, neznačí etnickú príslušnosť, ale ukazuje postavenie v rámci spoločnosti (Zbaviteľ 2009).

²¹ Dasa – je označenie poddaných v starovekej indickej spoločnosti (Zbaviteľ 2009).

z oboch ramien králi a bojovníci *kšatrija*, zo stehien boli *vaišja* (obchodníci) a z chodidiel *śúdrovia* (poddaní) (Bayly 2001, 12). V tomto spise *Mánavadharmaśástra*, ktorý príbeh o *Purušovi* uvádza, nájdeme i jednu z prvých zmienok myšlienky kasty ako spoločenského systému (Zbaviteľ 2009, 28–31).

7.1.2 Kasty

Podľa M.N. Srinivasa: „Sociológ by kasty definoval ako dedičnú, endogamnú, obvykle lokalizovanú skupinu, ktorá má tradičné spojenie s povoláním a určitú pozíciu v miestnej kastovej hierarchii.“²² (Srinivas 1962, 3). Jeden s dôležitých faktorov, ktoré ovplyvňujú vzťahy medzi kastami, je princíp čistoty a nečistoty. Vo vnútri kasty sa prejavuje veľká miera úzkeho súžitia jedincov v rámci komunity (Srinivas 1962, 3). Táto zdanlivo jednoduchá definícia však nepočíta s reálnou situáciou. Systém je živý, neustále sa meniaci a tvarujúci rôznymi vonkajšími vplyvmi (Srinivas 1962, 4–5). Okrem toho ďalším problémom definície kasty v indickej spoločnosti je veľká diverzita obyvateľstva indického polostrova (Bayly 2001, 28). S tým sú spojené i kultúrne rozdiely a odlišnosti vo vnímaní kást ako spoločenského systému (Bayly 2001, 28–29). Susan Bayly je jednou z odborníkov na indický kastový systém, ktorá v rôznych častiach svojej publikácie vyjadruje príklon k názoru, že kastový systém dostal presnejšie kontúry až počas obdobia britskej kolonizácie (Bayly 2001, 15,28).

Dlhý historický proces zapríčinil štiepenie kást, tie sa horizontálne vetvia ešte na menšie segmenty, na tzv. subkasty. Sú to v podstate podobné malé skupiny jedincov, ktoré sa určito vymedzujú z celku, vybudovali si vlastnú identitu, ale i väzbu na ostatné subkasty. V rámci jedného segmentu (subkasty) sa jednotlivci venujú rovnakému alebo príbuznému povolaniu. Tento segment je základom duchovného a spoločenského života jeho príslušníka (Srinivas 1962, 8). Profesor Ghurye tvrdí, že v každom lingvistickom území Indie je cca 200 rôznych kást, ktoré sa delia ďalej na približne 3000 subkást (Srinivas 1962, 65).

7.1.3 Kasta – *džáti* alebo *varna*?

Indológovia diskutujú tému kasta aj z hľadiska toho, ako termín koreluje s indickými pojmami *varna* a *džáti*. Dôležitou skutočnosťou je, že pojem kasta by sa určite nemal používať vo význame zameniteľnom s pojmom *varna* (Sham 1996, 179).

---

²² “A sociologist would define caste as a hereditary, endogamous, usually localized group, having a traditional association with an occupation, and a particular position in the local hierarchy of castes.”

Indický pojem *džáti* sú menšie endogamné dedičné skupiny obyvateľstva, zaradené do hierarchie *várn* (Jayaram 1996, 72). *Varny* sú posvätné a nemenné princípy, zatiaľ čo kasty sú konkrétne zoskupenia, ktoré ako som už spomenula, sa môžu štiepiť, zanikať, vznikajú. *Varny* nad kastami stoja ako určité piliere či nemeniteľné usporiadanie (Panini 1996, 41). Z toho vyplýva, že kasta je termínom veľmi blízkym práve indickému *džáti* (Sham 1996, 179). Princíp *varien* však akosi komplikuje celé vnímanie kastového systému v Indii. Kasty sú veľmi ťažko a nejasne zaraditeľné do systému štyroch *várn*. Spravidla najjednoduchšie je zaradiť hraničné vrstvy obyvateľstva, teda najnižšie stojacich „nedotknuteľných“ a kasty najvyššie postavených *bráhmanov* (Srinivas 1962, 67). Vo vnútri hierarchie je už problematickejšie určovať status jednotlivých kást. Medzi kastami existuje súťaživosť o posty v pomyselnom *varnovom* systéme. Ekonomický status kást sa tiež jednoducho mení v závislosti od podmienok. Srinivas uvádza príklad, kedy v dedine je na čele príslušník kasty roľníkov, súčasne je to najbohatší človek, z čoho plynie, že aj sféra jeho vplyvu je najširšia. Preto i *bráhman* sídlia v tejto dedine chodí za ním po rade alebo požičiavať peniaze a preukazuje mu rešpekt. Situácia sa otáča len v prípade vykonávania náboženského rituálu, kedy duchovný zastáva najvyššie postavenie (Srinivas 1962, 68). Čo však zostáva faktom je, že myšlienka systému *várn* je v celej hinduistickej Indii unifikovaná, táto idea je kultúrnym spojovateľom rozsiahlej spoločnosti (Srinivas 1962, 67).

Wienclaw vo svojom článku zaoberajúcom sa kastovými systémami prichádza k veľmi jasne podanej definícii kastového systému: „Kastové systémy sú dedičné stratifikačné systémy s nízkou sociálnou mobilitou, a kde narodenie jedinca v určitej rodine vymedzuje jeho spoločenské postavenie a povolanie, ktoré môže jedinec vykonávať“²³, ešte dodáva: „Kastové systémy sú mnohokrát založené na náboženských úvahách (činiteľoch)“²⁴ (Wienclaw, 2015). Túto definíciu spomínam v súvislosti s dôležitým poznaním, že ideológia, ktorá stavia kastový systém do reálnej spoločnosti vychádza z hinduistických spisov a tradičných kníh, ako je napríklad *Mánadharmášástra* (Jayaram 1996, 72). Myšlienku o základe kastového systému podporuje aj Wienclawova definícia. Idea náboženského pôvodu kastového systému ma privádza tiež k tézám francúzskeho antropológa Louisa Dumonta, ktorý kasty vníma ako výlučne z hinduizmu prameniáciu inštitúciu. Dumont stavia svoju myšlienku na hinduistickom princípe čistoty

---

²³ “Caste systems are hereditary stratification systems with low social mobility and in which one's family of birth determines one's social status and the occupations that one can hold.”

²⁴ “Caste systems are frequently based on religious considerations.”

a nečistoty, kedy rozvrstvenie jedincov je podmienené na základe tohto fenoménu. Označuje teda pôvod kasty, ako základu určitého stratifikačného systému, striktne za nábožensky (Bayly 2001, 19). S Dumontovou ideou som sa stretla v publikácii Susan Bayly, zaoberajúcej sa kastovým systémom v Indii. Myšlienka je však následne podrobená kritike ďalších odborníkov v tejto oblasti, Dumonta kritizujú za jednosmerný výklad skutočností, za v podstate legitimizovanie systému, založenom na utláčaní určitej skupiny obyvateľstva (Bayly 2001, 20).

Veľmi zaujímavý a pre moju prácu dôležitý názor na existenciu kastového systému vyslovuje Bayly vo svojom texte: „Nič podobné ako kasta sa nevyvinulo v ostatných častiach sveta“²⁵ (Bayly 2001, 28). Svoje tvrdenie podkladá príkladmi Japonska či Thajska, kde sa v histórii objavili náznaky podobných delení, no neprerástli do tak dlhotrvajúceho a komplexného systému ako v Indii. Všeobecne v oblastiach juhovýchodnej Ázie vplyv myšlienok hinduizmu prenikal a lokálni ľudia s ním boli oboznámení, ale nikde sa nezakorenili. Samozrejme, je to len jedno z tvrdení.

7.2 Kasta v yiskom prostredí

V prvom rade je potrebné rozobrať použitie termínu kasta v dostupnej literatúre, týkajúcej sa yiskej spoločnosti v Liangshane. V tejto práci čerpám z textov písaných v anglickom, čínskom a českom jazyku. Čínske texty, ktoré používam, sú na časovej osi rozložené najširšie, od autora píšeceho v 60. rokoch 20. storočia až odborníkov s textami publikovanými v roku 2004, ktoré však boli vydané v čínskych odborných zborníkoch vydaných i na konci 90. rokov. V práci vychádzam aj z originálneho znenia Demokratickej reformy v Liangshane, teda z roku 1956 v čínskom jazyku. Texty od anglicky píšeceho antropológa Stevana Harrella, zaoberajúceho sa dlhoročne etnickou skupinou Yi, sú v rozpätí od roku 1998 až 2003. I druhá anglicky píšeuca autorka Ann Maxwell Hill vydala publikáciu, ktorú v práci citujem, na začiatku 21. storočia. V niektorých častiach som sa oprela o encyklopédiu, popisujúcu každú oficiálne uznanú etnickú skupinu v ČĽR v anglickom jazyku z roku 1989. Ďalej český text, z ktorého čerpám, je z roku 2011.

Literatúru som podrobila i druhotnej analýze s cieľom zistiť, ako autori narábajú s termínom kasta v súvislosti s nuoskou spoločnosťou v Liangshane. V čínskych textoch

---

²⁵ “Nothing quite like caste has evolved in other parts of the world.”

vrátane pôvodného znenia Democratickej reformy z roku 1956 autori používajú výhradne termín 等级 dengji. Tento pojem sa do anglického jazyka prekladá ako „rank“ alebo „stratum“, toto sú dva najfrekventovanejšie ekvivalenty. Tieto ekvivalenty som si overila v dvoch čínsko-anglických slovníkoch a jednom čínsko-českom slovníku, ani v jednom z troch autori neuvádzajú ako možný preklad slovo kasta (Vochala 2003, Mathews 1943, Manser 1999).

Problém však nastáva pri prekladoch štúdií čínskych autorov do anglického jazyka. V mojej práci citujem niektoré štúdie čínskych autorov, ktorých texty boli preložené do angličtiny. Vo veľa prípadoch prekladatelia čínsky pojem „dengji“ zamieňajú za anglické slovo „caste“, teda kasta. Toto použitie termínu kasta potom jednoducho vedie ku konotácií s notoricky známym kastovým systémom v Indii. V takom prípade sa oprávnene do popredia stavia otázka, do akej miery sa črty týchto dvoch systémov, indického kastového systému a stratifikačného systému v Liangshane, podobajú alebo odlišujú. Stevan Harrell je tiež autorom, ktorý termín kasta vo svojich textoch používa. V češtine Nina Kopp, v publikácií rozberajúcej posvätnú yiskú knihu Hnewo teyy, v teoretickej časti o diskutovanom etniku rovnako pracuje s pojmom kasta za účelom opisu hierarchie vládnucej v oblasti Liangshan pred rokom 1956. V spomínanej encyklopédii etnických skupín Číny na predstavenie tejto hierarchie autori vyberajú pojem „social stratum“ a „rank“, termín kasta sa v publikácií v súvislosti s etnickou skupinou Yi nevyskytuje. Nakoniec Ann Maxwell Hill je jedinou autorkou, ktorú som zaznamenala, že okrem toho, že termín kasta na nuoskú spoločnosť neaplikuje, v jednej z odborných publikácií sa aj otvorene stavia proti jeho využívaniu v súvislosti so spoločnosťou v Liangshane. Treba s určitosťou poznamenať, že Ann Maxwell Hill sa vo svojej štúdii zaoberá výhradne regiónom Malého Liangshanu a jeho nuoskou komunitou. Je to dôležitý faktor, pretože toto územie Liangshanu je hraničné, a preto charakter spoločnosti sa v určitej miere od Veľkého Liangshanu, centra, odlišuje.

Ann Maxwell Hill ma svojim nesúhlasom s termínom kasta priviedla k myšlienke zaoberať sa porovnávaním indickej kasty a formy stratifikácie v Liangshane s cieľom otvoriť tému o možnosti aplikácie tohto termínu na nuoské spoločenstvo. Z jazykového hľadiska v čínštine odborné texty, ako som už naznačila, používajú termín dengji, ktorý primárne vyjadruje všeobecný pojem – spoločenská vrstva. Druhý fakt, stojací za zvážením z jazykového hľadiska, je založený na tom, že v čínskom jazyku podľa webového linedict.com slovníka existuje samostatné slovné spojenie označujúce indický

kastový systém 种姓制度 zhongxingzhidu (Linedict). Tento pojem v súvislosti s yiskou kultúrou nebol spomínaný v žiadnom dostupnom dokumente či odbornej publikácii. Teda môže byť určitým dôkazom toho, že čínština tento pojem s indickou kastou nespája.

7.3 Porovnanie indickej a liangshanskej sociálnej hierarchie

		Indovia	Nuosu
1	Status podmienený narodením	✓	✓
2	Endogamia medzi spoločenskými vrstvami	✓	✓
3	Nízka sociálna mobilita	✓	✓
4	Početnosť kást	3000+	2
5	Vymedzenie povolania	✓	?
6	Racionalizácia hierarchického usporiadania spoločenstva	✓	✗
7	Princíp čistoty a nečistoty	✓	✗

Vysvetlivky:

- ✓ porovnateľný jav
- ✗ rozdielny jav
- ? otáznny jav

7.3.1 Status podmienený narodením

Prvý bod tabuľky tvorí otázka postavenia jedinca v spoločnosti. V oboch systémoch, ktoré rozoberám vo svojej práci, je veľmi dôležitý aspekt vrodenej príslušnosti k určitej skupine. Sociálny status, ktorý jedinec dostane svojim narodením, je po celý jeho život nemenný. Ideológia oboch spoločenstiev nedovoľuje jedincovi či rodu postupovať alebo klesať v rámci sociálnej hierarchie. Je to nespochybniteľne príčina udržania týchto dvoch spoločenských systémov životaschopnými. Utláčanie a vykorisťovanie príslušníkov je v podstate legitimizované náboženskou či inou ideou, na ktorej stavia zvykové právo. Všeobecne sa považuje tento aspekt aj za jeden z dôležitých faktorov, zapríčínujúcich veľmi dlhé trvanie sociálneho usporiadania v daných spoločenstvách. Súčasne sa prvku spoločenského postavenia podmieneného narodením dáva za dôsledok aj vysoká miera kultúrnej izolovanosti. V takejto spoločnosti, kde je jasne daný osud človeka narodením, je veľmi ťažké infiltrovať vonkajšie vplyvy.

Dobre známou skutočnosťou je, že nuoská spoločnosť má vymedzený hierarchický systém. Hierarchiu spoločenstva však neurčovali len ekonomické vzťahy, ale aj princíp „tvrdosti kostí“, kedy sa zaradenie do jednotlivých vrstiev a spoločenské postavenie primárne stanovovalo dĺžkou patriarchálnej línie rodu, do ktorého sa jedinec narodil (Lu

2001, 68–69). „Tvrdosť kostí“ je v liangshanskej spoločnosti vnímaný ako princíp či opodstatnenie vládnucej hierarchie. Tento fenomén Harrell prirovnáva k udržovaniu čistej pokrvnej línie v európskom ponímaní (Harrell, 2016).

V oboch sociálnych systémoch je porovnateľný jav stáleho sociálneho postavenia, ale naopak variabilného ekonomického statusu jednotlivcov. Vo svojej štúdií ho rozoberá Susan Bayly v súvislosti s indickou ideológiou. Existujú záznamy o brahmanoch či príslušníkoch iných vysoko postavených (čistých kást), ktorí nežili v priaznivých ekonomických podmienkach. Jednotlivci nižších kást mohli byť vzdelanejší, ekonomicky prosperujúcejší, niekedy dokonca s väčším politickým vplyvom. No v indickom ponímaní, ktoré nastavovala ideológia, boli takíto úspešní jedinci nemenne podriadení (Bayly 2001, 11).

Podobnú situáciu som v súvislosti s nuoskou spoločnosťou spomínala vo svojej práci viackrát. V Liangshane tiež existovali prípady, keď *qunuo* vlastnil viac otrokov ako čierni Yiovia. Napriek tomu stále bol v podriadenom postavení a mal povinnosti voči nadriadenému čiernemu Yiovi, stanovené zvykovým právom. Tiež som uvádzala výskyt tohto javu i u *mgajie*, kedy bolo dosť možné, že *mgajie* mohol vlastniť príslušníka vrstvy *mgajie* (S. Li 2003, 43).

7.3.2 Endogamia

Bod 2 v tabuľke sa venuje endogamii v dvoch porovnávaných spoločnostiach. Endogamia je pre etnikum Nuosu i pre Indov jeden z najhlavnejších princípov, ktorý utvára charakter sociálneho usporiadania v oboch komunitách. Schoenhals vo svojej práci o etnickej skupine Nuosov opisuje vzťah bielych a čiernych Yiov (Nuosov) nasledovne: „Tieto dve skupiny, i keď žijú a pracujú bok po boku, nemohli a neutvárali manželské zväzky medzi sociálnymi vrstvami navzájom, teda základ kasty“²⁶ (Schoenhals 2003, 18). Indické kasty sú taktiež založené na princípe medzikastovej endogamie, čo znamená, že manželské zväzky sa uzatvárajú vo vnútri kastového spoločenstva (Srinivas 1962, 4–6). Schoenhals sa vo svojej práci, v časti, kde rozoberá nuoskú stratifikáciu, okrajovo vyjadruje k porovnaniu miery endogamie v Liangshane a Indii. Nuoské pravidlo endogamie dokonca hodnotí za striktnejšie ako to, ktoré vládne v indickej kastovej spoločnosti. Argumentuje tým, že v určitých regiónoch Indie sa do nejakej miery

---

²⁶ “These two groups, although living and working side by side, did not and could not intermarry, the essence of caste.”

exogamia tolerovala, alebo bol aspoň miernejší trest za porušenie endogamie. V Liangshane boli vinníci poslaní na smrť (Schoenhals 2003, 19).

Schoenhals sa vyjadruje aj k forme trestu smrti za porušenie endogamie. Vo väčšine prípadov bola smrť realizovaná nútenou samovraždou. Teda napríklad odsúdený bol prinútený obesiť sa. Iný prípad bol, keď odsúdenému mužovi, čiernemu Yi, ktorý mal aféru so ženou, bielou Yi priviazali kameň na krk a postavili k zrázu. Kameň ho prevážil a on spadol do rokliny (Schoenhals 2003, 18–20).

7.3.3 Nízka sociálna mobilita

„Kastové systémy majú nízku sociálnu mobilitu a jedincova rodina, do ktorej sa narodil, vymedzuje nielen jeho spoločenské postavenie, ale aj profesiu, ktorej sa môže dotýchny venovať“²⁷ (Wienclaw, 2015). Tejto téme v nuoskom ponímaní som sa už venovala v kapitole 4, spomínam ju aj pri prvom bode kapitoly 7.3. Pri otázke sociálnej mobility treba myslieť na to, že sociálna a ekonomická, či politická mobilita sú rozdielne veci. Ak diskutujeme sociálnu mobilitu, v oboch spomínaných spoločenstvách sa dá tvrdiť, že jej miera je veľmi nízka. Ovplyvňuje to najmä fakt, že v oboch komunitách je spoločenský status daný narodením. Ďalej na nízkej miere sociálnej mobility má svoj podiel medzivrstvová endogamia.

V prípade etnika Nuosu ešte chcem poznamenať, že tvrdenie o nízkej sociálnej mobilite sa s určitosťou dá uplatniť pri vrstvách čiernych a bielych Yiovo. Ťažšie je to na stupňoch otrokov. Už vieme, že otroci mnohokrát boli neyiského pôvodu, teda mnohí z nich napríklad Hanovia. Ako západní autori (napr.: Harrell, Schoenhals), tak i čínski autori (napr.: Li Chao, Li Shaoming, Zhang) píšú vo svojich prácach o sociálnej mobilite u otrokov. *Gaxy* po uzavretí manželského zväzku postupujú na úroveň *mgajie* a opúšťajú domácnosť svojho majiteľa. Žijú oddelene v blízkosti domácnosti majiteľa. Schoenhals sa vyjadruje, že u etnika Nuosu existujú dve kasty, čierni a bieli Yiovia, tým pádom prvok sociálnej mobility sa na otrokov nevzťahuje. Nechcem však zavádzať, neznamená to, že by sa bolo podarilo, či by bolo možné sa otrokom hanského pôvodu získať slobodu. Tejto téme sa bližšie venujem v kapitole 4.3.

---

²⁷ “Caste systems have low social mobility and one's family of birth determines not only one's social status, but also the occupations that one can hold.”

7.3.4 Početnosť

Jednou z viditeľnejších odlišností je pomer počtu kást v Indii a Liangshane. Počet kást v Indii je ťažko definovaný, hovorí sa o stovkách až tisícoch skupín. V kapitole 7.1 je bližšie popísaná zložitosť indickej sociálnej štruktúry. Kasty sa dlhým historickým procesom rozštiepili na podkasty (Srinivas 1962, 4–5). Vyplýva z toho, že indický kastový systém zahŕňa nedefinovaný počet kást, ktorý zapríčiňuje ťažkosti s jednotnou interpretáciou tejto štruktúry. Pre ilustráciu Schoenhals zastáva názor, spolu s ďalšími odborníkmi, ktorí tvrdia, že indický kastový systém vo svojom vývoji, prestal prikladať fundamentálnu dôležitosť postaveniu jednotlivých kást v hierarchii. Je množstvo presne nezaraditeľných kást.

Nuoská spoločnosť je naopak tvorená len dvoma sociálnymi vrstvami, ktoré môžeme označiť termínom kasta (Schoenhals 2003, 141). Je zjavné, že tento systém je o poznanie jasnejší a čitateľnejší. V kontexte etnika Nuosu v Liangshane sa skôr hovorí o klanoch a ich početnosti, pretože klan stojí v úlohe centra spoločenstva. Tie sa potom radia do vrstiev či endogamných skupín, v rámci ktorých môžu dohadovať hlavy rodín manželské zväzky (Harrell, 2016).

Pri zamýšľaní sa nad týmto javom sa ponúka ďalšia podstatná otázka. Ako sú staré oba systémy? V kapitole 7.1 je uvedená zmienka o približnom zrode myšlienky kastového systému v Indii. O takejto hierarchizácii spoločnosti sa píše už vo *védskych spisoch* približne medzi rokmi 1500–1000 p. n. l. (Bayly 2001, 12). Túto otázku vzťahujúcu sa na Liangshan som diskutovala so Stevanom Harrellom, ktorý sa vyjadril, že stratifikácia v podobe, ako ju opisujem v texte, nie je tak stará ako indický kastový systém. Odhaduje, že systém v tejto forme prežíva v Liangshane približne 800 rokov. Dokladá to napríklad i tým, že v starých yiských rituálnych knihách *bimov* sa rozdelenie spoločnosti odlišuje: *Nzy* (vládcovia), *Mo* (ministri), *Bi* (duchovní), *Ge* (remeselníci) a *Xi* (obyčajní roľníci). Za počiatok formovania podoby stratifikácie, ako ju poznáme dnes, označuje zvyšovanie populácie v dôsledku predstavenia plodín z Nového sveta (teda zo svetadiela Amerika) (Harrell, 2016). Dĺžka trvania systémov, a tým aj čas, ktorý jednotlivý systém mal na rozvoj, je tiež neporovnateľný.

7.3.5 Vymedzenie povolania

Predchádzajúci bod, hovoriaci o nízkej miere sociálnej mobility, otváram citáciou z odborného článku Wienclawa, ktorý okrem iného obsahuje aj poznanie, že v indickom

prostredí patriť do určitej kasty, znamená mať úzko vyšpecifikované povolanie, ktorému sa jedinec bude venovať. V indických kastách naprieč históriou vidíme, že kasty presne vymedzovali povolanie, ktoré jeho členovia mohli vykonávať. Buď to bola jedna určitá oblasť alebo viacero príbuzných. Väzby výmeny produktov a vzťahy určoval systém *Džadžmani* (Sociology Guide).

Nenašla som materiály pojednávajúce o nuoskej spoločnosti, ktoré by explicitne rozoberali tento konkrétny aspekt. Je však možné zosumarizovať interpretácie čínskych a západných autorov. Prví sa prikláňajú k ekonomickému modelu, teda označujú spoločnosť za otrokársku, druhí hovoria o kastovej spoločnosti. Je tu teda závislosť na presvedčení, či ideológii. Jedno však oba pohľady spája a to fakt, že do istej miery mali jednotliví príslušníci spoločnosti vymedzené spektrum činností na chode spoločnosti. Základné úlohy boli nastavené, čierni Yiovi sa hlásili k elite, preto obvykle držali v rukách politickú moc a bez výnimky najvyššie sociálne postavenie. Veľakrát aj bieli Yiovia boli majiteľmi otrokov. Bieli Yiovia spravidla zastávali úlohu roľníkov, či chovali dobytok, pravdepodobne to boli i remeselníci. Manuálne pracovať v mnohých prípadoch museli i čierni Yiovia.

Z interpretácií, ktoré som mala k dispozícii, vyplýva, že žiaden autor sa k téme špecifikácie povolania zvlášť nevenoval. Súdim, že pre liangshanskú spoločnosť aspekt prerozdelenia povolání nebol blízky či uplatňovaný.

7.3.6 Racionalizácia hierarchického usporiadania spoločnosti

V hinduistickom spise *Mánadharmasástra* (Manuovo ponaučenie o *dharme*) sa v prvej kapitole dozvedáme o vzniku sveta prostredníctvom hinduistického výkladu. Táto kapitola obsahuje aj vykreslenie zrodu spoločenského systému. „A aby sa svetom darilo, stvoril On z úst, paží stehien a nôh bráhmána, kšatrija, vaišija a šúdra,“²⁸ (Zbaviteľ 2009, 25). „Vyučovanie a učenie sa, obetovanie za seba a za iných a prijímanie a dávanie darov stvoril brahmánom. Ochrana poddaných, dávanie darov, obetovanie a učenie sa a neľpenie na zmyslových rozkošiach – to je úhrn (*dharma*) kšátrijov. Starostlivosť o dobytok, dávanie darov, obetovanie a učenie sa, obchodovanie, požičiavanie peňazí a obrábanie pôdy je (*dharma*) vaišija. Šúdrovi však prikázal Pán jediná činnosť: službu

---

²⁸ „A aby se světům dařilo, stvořil On z úst, paží, stehien a nohou bráhmána, kšatriju, vaišje a šúdra.“

týmto stavom bez závidi,“²⁹ (Zbaviteľ 2009, 29). Jednotlivé spoločenské stupne boli vytvorené z časti tela Puruša. Okrem toho už v prvej kapitole *Mánadharmášástry* sú definované a odôvodnené jednotlivé oblasti, ktorým sa bude každá jedna *varna* venovať, čo je jej poslaním. Je možné jasne usúdiť, že ideový pôvod kastového systému plynie z posvätných hinduistických spisov. Texty obsahujú i detailné opisy kastovej spoločnosti v jej ideálnej forme. Neodmysliteľnou súčasťou hinduistických spisov je jav spirituálnej čistoty a nečistoty jednotlivých kást. V indickom ponímaní je to princíp, z ktorého sa odvíja spoločenský systém.

Hľadať myšlienkový pôvod, určitú racionalizáciu striktného rozvrstvenia spoločnosti u Nuosu je už diskutabilnejšie. Na základe štúdia odborných textov, s určitosťou môžem tvrdiť, že tieto dve kultúry nemajú spoločný ideový základ. Základ tradičnej kultúry Nuosu neplynie z hinduistických myšlienok, v podstate všetci autori sa zhodujú, že vplyv hinduistických myšlienok toto izolované územie nezasahoval. Zámerne sa v práci okrajovo venujem aj lokálnemu yiskému náboženstvu, jeho myšlienkam a ústredným postavám (kapitola 7), aby som poukázala na skutočnosť, že základnú myšlienku racionalizácie spoločenského systému netreba hľadať ani v lokálnych náboženských smeroch.

Schoenhals je autor, ktorý sa hlasne prikláňa k interpretácii sociálnej stratifikácie etnika Nuosu ako kastovému systému. Vo svojom diele hovorí o určitej hrdosti jedinca, ktorý bol príslušníkom klanu čiernych Yiov (Schoenhals 2003, 41–47). Vyjadruje sa, že základom kást bola tendencia čiernych Yiov udržať si svoju čistú pokrvnú líniu. Čierni Yiovia sa uznávali za jediných skutočných etnických Nuosu. Verili, že bieli Yiovia sú poznačení i prípadným miešaním sa s inými etnikami ako Nuosu (Schoenhals 2003, 216). Harrell vo svojom pohľade na túto otázku sa mierne odchyľuje. Tvrdí, že v období, kedy v dôsledku nových plodín populácia a dopyt po pôde rastie, elitné silné klany majú snahu svoju moc upevniť a legitimizovať alianciami s inými silnými klanmi. Endogamia zaisťuje udržanie moci (Harrell, 2016).

---

²⁹ „Vyučování a učení se, obětování ze sebe i za jiné a přijímání a dávání darů stvořil bráhmanům. Ochrana poddaných, dávání darů, obětování a učení se a nelpění na smyslových rozkoších – to je úhrnem (dharma) kšátrije. Péče o dobytek, dávání darů, obětování a učení se, obchodování, půjčování peněz a obdělávání půdy je (dharma) vaišije. Šúdrovi však přikázal Pán jedinou činnost: službu těmto stavům bez závidi“

7.3.7 Princíp čistoty a nečistoty

Posledný bod tabuľky pozostáva z otázky čistoty a nečistoty ako racionalizácie striktnej hierarchizácie spoločnosti. Fenomén čistoty a nečistoty nie je len súčasťou indickej kultúry. Je možné ho pozorovať v rôznych spoločnostiach a rôznych podobách. Je teda tento fenomén súčasťou yiskej kultúry alebo racionalizácia striktného usporiadania spoločnosti pramení niekde inde? Zjavne sa táto otázka stále týka témy racionalizácie a ideového základu oboch spoločenských systémov. Čistota a nečistota sú určitým odôvodnením utvárania hierarchie kást v Indii, pretože sú princípom pre bájný systém *várn*. „Tvrde kosti“ čiernych Yiov sú zase v nuoskom prostredí dôkazom vysokého sociálneho postavenia, ktoré podmieňuje zisk elitného statusu po celý život. Oba tieto kultúrne fenomény sú akousi regionálnou racionalizáciou zaradovania príslušníkov etnika/národa do sociálneho systému. Vo všeobecnosti, ak sú tieto dva fenomény vnímané ako racionalizácia určitého spoločenského vrstvenia v určitom regióne, sú porovnateľné.

Konkrétnejší pohľad na špecifiká oboch kultúr je už zložitejší. Myšlienkový základ čistoty a nečistoty, ktorý je v Indii chápaný ako princíp hierarchizácie, pramení z hinduizmu. Toto tvrdenie sa však nedá aplikovať na nuoskú spoločnosť. I keď Bayly tvrdí, že indické myšlienky boli v juhovýchodnej Ázii rozšírené (kapitola 7.1). V predchádzajúcej časti som vyjadrila predpoklad, že hinduistické myšlienky región Liangshanu nezasiahli. Z tohto dôvodu pri porovnávaní nastala polemika. Dá sa aspoň do nejakej miery porovnať indický princíp čistoty a nečistoty a „tvrdosť kostí“, podľa ktorej sa určovalo sociálne postavenie u čiernych Yiov? Nenašla som zmienku o žiadnej štúdii, ktorá by sa venovala detailne pôvodu racionalizácie rozvrstvenia čiernych Yiov podľa „tvrdosti kostí“. Harrell však vo fragmentoch naráža na tento problém. V publikácii *The Ways of Being Ethnic in Southwest China* vyjadruje negatívny postoj k možnosti porovnávaní týchto dvoch spoločenských systémov v tomto aspekte. Uvádza, že podľa jeho skúsenosti nikdy nevnímal podobný prístup príslušníkov etnika Nuosu k iným Nuosu odlišnej kasty, ako je to v Indii. Interakcia medzi čiernymi a bielymi Yi je v celku rovnocenná, môžu sa navštevovať, priateľiť atď. Jediným bodom, kde je hranica presne vymedzená a vzájomná výmena zakázaná, je manželský zväzok. Stojí striktno vo vnútri sociálnej vrstvy (Harrell 2001, 94). Vyplýva z toho, že je možné vylúčiť, že „tvrdosť kostí“ je určitá forma čistoty a nečistoty, ktorá sa vyskytuje v rôznych kultúrach.

Harrell uvádza, že počiatky hierarchie v podobe, ako ju predstavujem, majú s najväčšou pravdepodobnosťou maximálne 800 ročnú históriu. Potom prisudzuje formovanie stratifikácie k rastu populácie v dôsledku dostatku plodín a rivalite o pôdu. Nakoniec Harrell fenomén radenia čiernych Yio v sociálnej hierarchie princípom „tvrdosti kostí“ prirovnáva ku „čistote krvi“ v európskom kontexte. Teda podobne ako Schoenhals, tvrdí, že snaha klanov čiernych Yio zachovať si pokrvnú líniu, je ideovým základom striktnej endogamie (Harrell, 2016). Z pohľadu čiernych Yio nejde len o radenie ich samých, podľa čínskej autorky Lu Hui v nuoskej spoločnosti čierni Yiovia označovali bielych ako tých „s mäkkými kosťami“ a otroci sa chápali ako tí „bez kostí“ (Lu 2001, 79–80).

8. Záver

Záver práce je rozdelený na dve podkapitoly. Prvá sa venuje zhodnoteniu použitej literatúry a ideologickému vplyvu na tému zaznamenaného v určitých prácach. Druhá podkapitola obsahuje hodnotenie cieľov práce a zaujatie postoju k hypotéze nastavenej v úvode.

8.1 Zhodnotenie použitej literatúry

V závere v prvom rade zhodnotím prácu s dostupnými materiálmi, ktoré som predstavila v úvode práce. Pri vytváraní práce som používala čínske materiály, pričom som predpokladala, že budú silne zasiahnuté dobovou ideológiou a snahou prispôbiť interpretáciu spoločenského systému do takej miery, aby sedela na marxisticko-leninské teórie, ktoré boli využívané ako základ pri projekte *Klasifikácie národnostných menšín* v 50. rokoch. Predpoklad sa pri spracovávaní jednotlivých materiálov potvrdil, najmä u autorov píšucich v 70., 80. rokoch 20. storočia (Li Chao, Zhang Xiaoying), ale i u čínskych autorov, z ktorých texty som mala k dispozícii v anglickom preklade, je cítiť pohľad zasiahnutý vplyvom marxizmu a leninizmu. Autori, diskutujúci tému nuoskej spoločnosti, sa výlučne pohybujú v oblasti polemiky, do akého vývojového stupňa spoločnosť Nuosov zaradiť podľa spôsobu produkcie. V materiáloch ostentatívne používajú ustálené označenia yiského etnika v Liangshane ako 彝族奴隶社会 yizu nuli shehui alebo 凉山奴隶社会 liangshan nuli shehui, ktoré v čínštine znamenajú Yiská otrokárska spoločnosť alebo Liangshanske otrokárske spoločenstvo. Čitateľ bez predošlej znalosti alebo záujmu o túto tému nemá podnet pochybovať o definícií systému.

Polemika sa potom uberá ďalej, taktiež s dôrazom na ekonomické vzťahy, spôsob produkcie, kedy sa hovorí o ranej feudálnej spoločnosti. To najmä z dôvodu, že určití autori považovali *mgajie* za sluhov, ktorí mali právo na určité vlastníctvo. Druhú príčinu príklonu k ranému štádiu feudalizmu tvorili povinnosti bielych Yiov (*qunuo*) voči nobile, čiernym Yiom v podobe odvádzania určitej dane, danej zvykovým právom (S. Li 2003, 9–10).

Pre západných autorov je kľúčovým aspektom nuoskej spoločnosti striktné medzivrstvové endogamné pravidlo. Západná interpretácia zdôrazňuje, že označenie prívlaskom otrokárska, je pre túto spoločnosti nedostatočne výstižné (Maxwell Hill 2001, 1048). Západní autori sa viacmennej zhodujú, že správnejšie je použitie pojmu

spoločnosť s otrokmi. Operujú faktom, že komunita Yiov v Liangshane nie je postavená na rovnakom základe ako otrokárska spoločnosť, kde je prevažujúcim výrobným prostriedkom otrok (Harrell, 2016). Nesúhlas s označením otrokárska pre spoločnosť Nuosov demonštrujú i tvrdením, že otrokárstvo bolo v Liangshane založené na malej domácej výrobe a spotrebe, nie veľkoplošne, celospoločensky (Maxwell Hill 2001, 1048). Hill tiež tvrdí, že označovať otrokov ako majetok alebo nečistú kastu je zavádzajúce. Otroci nestáli mimo spoločnosť z rovnakého dôvodu ako nečistí „nedotknuteľní“ v Indii, nemali rovnaký etnický pôvod. V práci som uvádzala, že *gaxy* boli pôvodom v prevažnej väčšine Hanovia (kapitola 4.3.2) (Maxwell Hill 2001, 1048–1049).

Západní autori vo svojich interpretáciách mnohokrát skloňujú termín kasta a kastová spoločnosť práve z dôvodu striktnej endogamie, ktorá vládla a dá sa povedať, že stále vládne, v tomto regióne južného Sichuanu. Ďalšou príčinou k príklonu interpretovať túto spoločnosť ako kastovú, je skutočnosť, že postavenie jedinca v spoločnosti je dané narodením (kapitola 7.3.1). Toto dané, nemenné postavenie potom upevňuje manželstvo, ktoré je výhradne realizované v rámci jednej sociálnej vrstvy (Harrell 2001, 94–95).

Neoddeliteľnou súčasťou západnej interpretácie, avšak diskutovanou aj v kruhoch čínskych autorov, je príslušnosť ku klanu. Klan je akýmsi centrom nuoskej spoločnosti, teda etnicita je podmienená príslušnosťou k určitému klanu (Harrell, 2016). Schoenhals toto vyjadrenie vysvetľuje detailnejšie. Klanová príslušnosť podmieňuje príslušnosť k etniku Nuosu. Otroci hanského či iného pôvodu ako Nuosu klanovú príslušnosť získať nemohli. Schoenhals teda demonštruje, že pre Nuosov je ich rodová príslušnosť pýchou, pretože predstavuje fundament jednotlivcovej príslušnosti k etniku (Schoenhals 2003, 33).

8.2 Hodnotenie hypotézy a cieľov práce

Dostávam sa k zhodnoteniu nastavenej hypotézy v úvode. Mojou prácou som sa snažila prísť k zhodnoteniu spornosti termínu kasta, použitom v súvislosti s etnikom Nuosu žijúcom v regióne Liangshanu. K zväženiu hypotézy som sa dostala prostredníctvom detailnejšej analýzy zložiek nuoskej spoločnosti na základe interpretácie dvoch prúdov autorov, čínskeho a západného, a nasledovnou komparáciou so známym kastovým systémom v Indii, ktorý je dlhodobým predmetom štúdie mnohých odborníkov po celom svete. Na základe jednoduchej tabuľky na začiatku podkapitoly 7.3 obsahujúcej porovnanie týchto dvoch spoločenských systémov, som sa snažila do rozsahu, ktorý mi

dovoliť obsah zozbieraných interpretácií nuoskej spoločnosti, rozobrať odlišnosť či podobnosť jednotlivých bodov, ktoré zahŕňajú definíciu kastového systému. Už podľa tabuľky vidíme, že kvantitatívne nuoský systém spĺňa základnú definíciu kasty, kastového systému z pohľadu interpretácie väčšiny západných autorov. Podobnosť s určitosťou nachádzam v nasledovných zložkách: **sociálny status podmienený narodením, endogamia medzi spoločenskými vrstvami, nízka sociálna mobilita.**

Treba však osobitne vyzdvihnúť odlišnosť s indickým kastovým systémom. Ide o kľúčový aspekt v indickom prostredí, a to **princíp čistoty a nečistoty**, ktorý je v rôznej forme prítomný v ľudských spoločenstvách. V Indii je hlboko zakorenení v hinduistických myšlienkach. Od týchto myšlienok sa odvíja racionalizácia, či odôvodnenie nastavenia spoločenskej hierarchie a daných, nemenných vzťahov vo vnútri spoločenstva. Je to ideový základ, od ktorého sa odvíjajú sociálne, politické, kultúrne i ekonomické vzťahy. Na základe analýzy yiskej spoločnosti v Liangshane a komparácie s indickou sociálnou stratifikáciou, s istotou môžem povedať, že Nuosu nezasahuje indická ideológia prameniaca z hinduizmu. Táto skutočnosť je i základnou odlišnosťou dvoch sociálnych usporiadaní.

Nuosu majú svoje vlastné odôvodnenie, racionalizujúce spoločenskú hierarchiu vládnucu v liangshanskom regióne. Na základe mojej práce a skúmania zdrojov sa prikláňam k názoru, že odôvodnenie s určitosťou neplynie z hinduistických myšlienok (Schoenhals 2003, 141–150). Tieto kultúry sú príliš vzdialené a žiaden z odborných textov, ktoré som využila v práci neobsahuje zmienku vplyvu hinduizmu na nuoskú kultúru. Pôvod myšlienok vytvárajúcich špecifický sociálny systém v Liangshane nemá korene ani v lokálnom náboženstve, ktorému venujem samostatnú časť, kapitolu číslo 7.

Prikláňam sa k názorom Stevana Harrella a Martina Schoenhalsa. To znamená, že pôvod treba hľadať v základnom ponímaní lokálnej etnicity. Čierni Yiovia, elita nuoskej spoločnosti, sa považujú za jediných čistých Nuosov. Ideový základ špecifického spoločenského systému sa teda odvíja od myšlienky zachovať čistú, neporušenú pokrvnú líniu kasty čiernych Yiov. Druhou tendenciou je upevnenie moci týchto silných klanov prostredníctvom klanových aliancií, s obmedzeným výberom partnera, len z kruhu príslušníkov klanov. Tento jav sa v liangshanskom kultúrnom kontexte premieta do obrazného označenia – „tvrdých kostí“.

Úvodnú hypotézu, ktorá hovorí o termíne kasta ako spornom v súvislosti s nuoským spoločenstvom, hodnotím v dvoch bodoch. Na jednej strane, na základe

porovnania indického kastového systému, ktorý som nastavila ako modelový kastový systém, kvantitatívne vychádza, že v Liangshane do roku 1956 a v miernejšej forme do súčasnosti vládne **kastový systém**. Rozhodne však treba zdôrazniť, čo predstavujem ako druhý bod, veľký kultúrny rozdiel ideového základu týchto dvoch sociálnych usporiadaní. Odvíja sa od toho aj skutočnosť, že myšlienky vychádzajúce z hinduistického myšlienkového prúdu, menovite duchovná čistota a znečistenie kást, v liangshanskom regióne tradíciu nemá. Druhým zjavným rozdielom je rozsah systému, teda do akej podoby sa rozvinul na oboch diskutovaných územiach. V Indii hovoríme o kastách, ktorých počet je rátny na tisíce, v Liangshane rozoznávame dve kasty, endogamné skupiny. S touto témou súvisí i dĺžka historického procesu, počas ktorého sa kastový systém rozvíjal a fungoval. Na indickom polostrove zase hovoríme o systéme, ktorý je obsiahnutý v spisoch, podľa dohadov, starých takmer 3000 rokov (Bayly 2001, 12). Harrell sa domnieva, že kastový systém vo forme, s ktorou oboznamujem vyššie v texte, má nanajvýš 800 ročnú tradíciu (Harrell, 2016).

Hodnotila som aj využitie termínov z jazykového hľadiska. V čínštine autori používajú pojem 等级 dengji, vo význame sociálna vrstva. V kapitole 7.2 uvádzam, že čínština má vlastný termín pre indické kasty 种姓 zhongxing, ktorý sa s yiskou stratifikáciou v materiáloch, z ktorých vychádzam, nespomína. Skutočnosť preto hodnotím ako demonštráciu názoru, ktorý hovorí, že indické kasty sa od kást v Liangshane značne líšia.

Nakoniec, berúc do úvahy všetky súvislosti, na ktoré som na základe štúdia výskumov rôznych autorov natrafila, sa prikláňam k interpretáciám liangshanskej spoločnosti, ktoré ju označujú ako **kastovú spoločnosť**. Otázku týmto neuzatváram, pretože v komparácii som prišla na rôzne body, ktoré by stáli za ďalší výskum. Veľký problém vidím v automatickej asociácii pojmu kasta, ktorý autori použijú na popísanie spoločenskej situácie etnika Nuosu, s indickým kastovým systémom. Je to mylná predstava, termín kasta je síce opodstatnený v diskusiách o etniku Nuosu, ale s indickým kastovým systémom ťažko porovnateľný. Preto v prípade aplikovania termínu kasta v texte o sociálnej stratifikácii etnika Nuosu navrhujem už v úvode zdôrazniť a vyhradiť sa voči spájaniu s indickým kastovým systémom. Takýmto spôsobom sa dá jednak vyhnúť nesprávnym interpretáciám, ale aj použiť termín, do istej miery schopný obsiahnuť yiské kultúrne špecifikum.

Resume:

The thesis examines a social hierarchy of the Yi ethnic minority in China, specifically the hierarchy of Nuosu – Yi subgroup living in Liangshan, a southern part of Sichuan province in the pre-reform period (before 1956). The term caste which appears in the literature on this topic usually refers to a social stratum. According to many experts, the term caste is a questionable expression used to describe the hierarchy of Nuosu ethnic group. The aim is to test a hypothesis whether the use of the term caste is an adequate or inadequate expression when discussing social stratification of the Yi ethnic group. It will be conducted by comparing the social stratification system in Liangshan Autonomous Prefecture of the Yi ethnic group and the caste system in India.

Keywords: Yi, caste, social stratification, India

Zoznam použitých zdrojov a literatúry

- Bamo, Ayi. 2001. „On the Nature and Transmission of Bimo Knowledge in Liangshan.“ In *Perspectives on the Yi of Southwest China*, autor: Stevan Harrell, 118–132. Los Angeles: University of California Press.
- Bayly, Susan. 2001. *Caste, Society and Politics in India from the Eighteenth Century to the Modern Age*. New York: Cambridge University Press.
- Harrell, Stevan. „The History of the History of the Yi. 1995.“ *Cultural encounters on China's ethnic frontiers*: 63–91.
- Harrell, Stevan, email pre Žofiu Zigovú, 15. marec–25. apríl, 2016.
- Harrell, Stevan. 2001. *Ways of Being Ethnic in Southwest China*. Seattle: University of Washington Press.
- Harrell, Stevan, a Ke Fan. 2003. „Guest Editors' Introduction.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 3–10.
- Heberer, Thomas. 1989. *China and its national minorities: Autonomy or Assimilation*. London: Routledge.
- Hong, Min. 2000. *White Papers of the Chinese Government II*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Horálek, Adam. 2013. *Geografie Číny: učební materiál pro studenty sinologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Hu, Qingjun. 2003. „Several Major Issues in the Discussion on the Nature of Liangshan Yi Society.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 11–33.
- Jayaram, N. 1996. „Caste and Hinduism: Changing Protean Relationship.“ In *Caste: its twentieth century avatar*, autor: M. N. Srinivas, 69–87. New Delhi: Penguins Books.
- Kopp, Nina. 2011. *Hnewo Teyy*. Praha: Filozofická fakulta UK v Praze.
- Li, Chao. 1977. „Minzu gaige qian Liangshan Yizu nuli shehui jianjie.“ In *Liangshan Yizu shehui xingzhi taolun ji*, autor: Kol. autorov, 11–19. Chengdu: Chengdu Sichuan minwei.

- Li, Shaoming. 2003. „The Structure of Rank in Liangshan Yi Society Before the Democratic Reform.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 34–45.
- Lin, Yaohua. 2003. „A Tentative Discussion of the Survival of.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 46–62.
- Lu, Hui. 2001. „Preferential Bilateral-Cross-Cousin Marriage among the Nuosu in Liangshan .“ In *Perspectives on the Yi in Southwest China*, autor: Stevan Harrell, 68–79. Berkley: University of California Press.
- Luo, Mujia. 2008. „Sichuan sheng Liangshan Yizu zizhizhou minzu gaige shishe banfa.“ In *Rang lishi gaosu weilai*, autor: Mujia Luo, 21–25. Xichang: Zhengxie Liangshan zhou xuexi wenshi ziliao weiyuanhui.
- Ma, Erzi. 2003. „A New Understanding of the Old Liangshan Yi Social Structure and an Analysis of “Black Yi” and “White Yi”.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 75–93.
- Ma, Changshou. 1987. *Yizu gudai shi*. Shanghai: Shanghai renmin chubanshe.
- Mackerras, Colin. 1995. *China's Minority Cultures*. Melbourne: Longman.
- Manser, Martin H. 1999. *Jing xuan Ying Han, Han Ying ci dian = Concise English-Chinese Chinese-English Dictionary. New ed.* . Beijing: The Commercial Press.
- Mathews, Robert Henry. 1943. *Mathews' Chinese-English Dictionary*. Harvard University Press.
- Maxwell Hill, Ann. 2001. „Captives, Kin, and Slaves in Xiao Liangshan.“ *The Journal of Asian Studies*, (11): 1033–1049.
- Maxwell Hill, Ann, a Eric Diehl. 2001. „A Comparative Approach to Lineages among the Xiao Liangshan Nuosu and Han.“ In *Perspectives on the Yi of Southwest China*, autor: Stevan Harrell, 51–67. Berkley: University of California Press.
- Pan, Wenchao. 2003. „A Tentative Discussion of Rank in the Liangshan Yi Slave Society.“ *Chinese Sociology and Anthropology*, (Fall): 63–74.
- Panini, M. N. 1996. „The Political Economy of Caste .“ In *Caste: its twentieth century avatar*, autor: M. N. Srinivas, 28–69. New Delhi: Penguin Books.
- Sham, A. M. 1996. „The Judicial and Sociological View of Other Backward Classes.“ In *Caste, its twentieth century avatar*, autor: M. N. Srinivas, 174–195. New Delhi: Penguin Books.

- Schoenhals, Martin. 2003. *Intimate Exclusion: Race and Caste Turned Inside Out*. Lanham, Md.: University Press of America.
- Skupník, Jaroslav. 2010. *Antropologie příbuzenství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Srinivas, M. N. 1962. *Caste in Modern India and Other Essays*. London : J K Publishers.
- Šindelář, Pavel. 2014. *Etnografie Číny*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vochala, Jaromír. 2003. *Čínsko-český česko-čínský slovník*. Praha: Leda.
- Winnington, Alan. 1962. *The Slaves of the Cool Mountain*. Berlin: Seven Seas Publishers.
- Wu, Jingzhong. 2001. „Nzymo as Seen in Some Yi Classical Books.“ In *Perspectives on the Yi of Southwest China*, autor: Stevan Harrell, 35–50. Los Angeles: University of California Press.
- Zbavitel, Dušan. 2009. *Mánavadharmaśāstra Manuovo ponaučení o dharmě*. Praha: ExOriente.
- Zhang, Xiaoying. 1982. *Liangshan yizu nuli shehui*. Beijing: Renmin chubanshe.

Internetové zdroje:

- China.org.cn. „The Yi Ethnic Minority.“ Videné: 19. 2. 2016.
<http://www.china.org.cn/e-groups/shaoshu/shao-2-yi.htm>.
- Linedict. „zhongxingzhidu.“ Videné: 12.3.2016.
<http://ce.linedict.com/dict.html#/cnen/entry/58be5405ecb74991a68e45b0922792d9>.
- Msdchina.org. „The Yi Ethnic Group.“ Videné: 18. 2. 2016.
<http://www.msdchina.org/userfiles/file/pdf/Yi.pdf>.
- Sociology Guide. „Jajmani System in Rural Society.“ Videné: 28. 3. 2016.
<http://www.sociologyguide.com/rural-sociology/jajmani-system-rural-society.php>.
- Wienclaw, Ruth A. 2015. "Caste Systems." Research Starters: Sociology (Online Edition) Research Starters, *EBSCOhost*. Videné: 16. 3. 2016.
<http://eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=27e56781-5a71-44bd-9654->

[ea3c1c165bf5%40sessionmgr4004&vid=0&hid=4211&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d&preview=false#AN=89185360&db=ers](https://www.youtube.com/watch?v=l0UsHEyXj1Y)

Youtube. „What is bilateral cross-cousin marriage.“ Videné: 27. 2. 2016.

[https://www.youtube.com/watch?v=l0UsHEyXj1Y.](https://www.youtube.com/watch?v=l0UsHEyXj1Y)